Баян даа, һайхан Буряад оромнай...

БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

45-дахи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

№ 158 (11756)
1968 оной
июлиин 7,
воскресени

сэн 2 мүнгэн

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

СОВЕТ БУРЯАДАЙ ИЛАЛТА ТҮГЭС ЗАМ

А. ХАХАЛОВ,
Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ

Совет Буряадай ажалшад мүнөөдэр республикынгаа 45 жэлые тэмдэглэжэ байна. Үнгэрһэн замаа эрьен хаража, энэ хугасаа соо Советскэ Союзай Коммунис партиин болон Советскэ правительствын сэсэн мэргэн ударидалга доро национальна ба социальна талаараа ургажа, республикынгаа экономикые, соёлые һалбаруулжа гараһан тухайдаа хүн зомнай омогорхон хэлэнэ.

Совет арад Агууехэ Октябриин социалис революциин 50 жэлые һүр жабхалантайгаар тэмдэглээ һэн. Замдаа түйлай ехэ бэрхэшээлнүүдые дабажа, социализмын мантан үргөө бодхоогоод, мүнөө амжалтатайгаар коммунизм байгуулжа байна. Совет орон хүгжэнги социалис хүдөө ажахытай, түрүү эрдэм соёлтой, асари томо индустриальна гүрэн болоо.

Үндэһэ яһатанай, бүхы арадуудай хани барисаан, олон яһатанһаа бүридэһэн совет арадай нэгэдэл, Ленинэй партиие тойрон нягта жагсаал бүхы дэлхэйдэ суурхаһан түүхэтэ илалтануудые асараа. Национальна республика бүхэнэй ажахы, соёл болбосорол, арадай баян дэлгэр байдал бүхы талаараа бурьялан хүгжөө. Энээниие Буряадай Автономито Совет Социалис республикын жэшээ дээрэһээ хаража боломоор.

Революциин урда тээ Буряад орон хаанта Россиин дарлагданги хизаар байһан юм гэжэ мэдээжэ. Европын хэдэн гүрэнүүдэй багтамаар газар уһатай энэ хизаар бишыхан алтанай прискэнүүдһээ, нэгэ хэдэн хирпиисын гү, али архи нэрэдэг заводуудһаа ондоо промышленностьгүй байгаа юм.

Холын энэ дүлии балай хизаарта хаанай чиновнигуудай болон нютагай ноёдой дорожоолго доро ажалшан зон ямаршье политическэ эрхэгүй байдаг һэн. Дурна зүгтэхи хаанта Россиин зэбсэгтэ хүсэнүүдые командалагша ябаһан генерал Куропаткинай буряадуудай түлөөлэгшэдэй ошоходо, бүхы буряадуудые газарай нюруунһаа үгы хэжэрхихээр һанажа, таанар юушье эрихэгүй, харин гансал гүйха ёһотойт гэһыень һаная. Энэ ушар эндэхи зоной ямаршье эрхэ сүлөөгүй байһые гэршэлнэ.

Хэрбээ Октябриин революциин илаатүй һаа, буряад арадай хуби заяан ямараар эрьехэ һэм—хэлэхэнь бэрхэтэй. Коммунис парти Совет засагай түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, ороной бүхы национальна хизаарнуудта, тэрэ тоодо Буряад орондо политическэ, экономическа болон соёл болбосоролой талаар гээгдэнги байдалые хойшолонгүй усадхаха гэһэн ленинскэ национальна политикые бэелүүлжэ эхилһэн байна бшуу.

Октябрь хадаа Буряад ороной ажалшан арад зониие олон зуун жэлэйнь национальна ба социальна дарлалтаһаа сүлөөлжэ, шэнэ, жаргалта ажабайдалда асараа. Буряад арад Совет засагай ашаар лэ өөрын гөө гүрэн түрэтэй болонхой.

1922 ондо партиин ЦК-гай болон агууехэ вождь В. И. Ленинэй өөрынь заабаряар Эрхүү ба Шэгэ городуудта түбтэй байхаар буряад хоёр автономно областьнууд бии болгогдоһон юм. Хариин интервенциин бута сохигдоһоной һүүлээр Дурна зүгэй буферна республика үгы болгогдожо, 1923 ондо автономно хоёр областьнууд ниилэжэ, Буряадай Автономито Совет Социалис республика тогтоо. Тэрэл оной декабриин 1-дэ Соведүүдэй нэгэдэхи съезд зарлагдажа, Центральна гүйсэдхэхэ Комитет болон республикын Арадай Комиссарнуудай Совет һунгагдаһан байна. ЦИК-гэй түрүүлэгшэ М. И. Амагаев, СНК-гай түрүүлэгшэ М. Н. Ербанов гэгшэд болобо. Тэдэнэр областной парторганизациин томохон ажал ябуулагшад, Зүүн Сибирьтэ Соведүүдэй түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэһэн хоёр. Энэ хадаа буряад арадай түүхэдэ түрүүшын арадай засаг бэлэй.

Совет засагай мандаһан жэлнүүдтэ Буряад орондо ехэнүүд хубилалтанууд болоо. Нэн түрүүн республика хүгжэнги промышленностьтай хизаар боложо хубилаа. Мүнөө Буряад ороной промышленность иимэ һалбаритай гэбэл: машина бүтээлгын, судна заһабарилгын, үнгэтэ металлургиин, шулуу нүүрһэнэй, барилгын материалнуудые бэлдэдэг, эдеэ хоолой предприятинууд болон бусад.

Буряад ороной ажалшад Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын, Ленинэй орденто мяха-консервын комбинат, Улаан-Үдын авиационно завод, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат, Улаан-Үдын механизированнэ шэлэй завод, Улаан-Үдын сэмбын фабрика болон бусад томо томо предприятинуудаараа омогорхохо ёһоороо омогорхоно.

Республикын энергетическэ бааза үргэн далайсатайгаар хүгжэнэ. 1928 ондо бүхы электростанцинуудай хүсэн 800 киловаттаар хэмжэгдэжэ, жэл соохи электроэнергиин үйлэдбэри арайл гэжэ нэгэ миллион киловатт болодог һэн. Мүнөө зайн галай жэл соохи үйлэдбэри 700 дахин ургаа.

Буряад ороной промышленностиин хүгжэлтын мүнөө үеын хэмжээе иимэ жэшээ дээрэ хаража боломоор. Буряадта бүтээһэн промышленностиин эд бараан, элдэб хэрэгсэлнүүд СССР-эй 80-аад область, хизаарнуудта, 37 хариин оронуудта эльгээгдэнэ.

Промышленностиингаа ба харгы замайнгаа бүхы хүгжэлтөөр буряад арад агууехэ ород арадай урда, Советскэ Союзай олон үндэһэ яһанай арадуудай бүлын урда уялгатай байһаниинь эли. Имагтал ород арад, бүхы совет арад промышленностьяа хүгжөөхэдэнь, хүдэлмэришэн ангиин үндэһэн кадрнуудые, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ хэрэгтэнь буряадуудта түйлай ехэ туһаламжа үзүүлһэн байна бшуу.

Мүн республикын байгаалиин баялигуудые шэнжэлхэ, эдлэхэ хэрэгтэ сэгнэшэгүй ехэ туһаламжа үзүүлнэ. Тэрэнэй ашаар совет Буряад орон Советскэ Союзай арадай ажахын хэрэгсэлдэ, коммунизм байгуулгын агууехэ хэрэгтэ ой модо, шулуу нүүрһэ, үнгэтэ ба шухаг металлнуудые, цемент, шэл, шифер болон бусад эд үгэжэ байха аргатай болоо.

Һаяын жэлнүүдтэ байгаалиин баялигуудые хэрэглэдэг болоһоной ашаар республикын үйлэдбэриин хүсэн улам түргөөр һалбарха байна. 1969—70 онуудта бүхы совет орондомнай ехэ удха шанартай Сэлэнгын целлюлозно-картонно комбинат баригдажа дүүрэхэнь. Мүнөө жэлдэ Галуута-Нуурай шулуу нүүрһэнэй бааза дээрэ томохон ГРЭС-эй барилга эхилхэ. Хүнлэ ба хүнгэн промышленностиин хэдэн предприятинууд, тодорхойлон хэлэбэл, хүдөө ажахын машина бүтээлгын завод, Улаан-Үдэдэ—трикотажна, гуталай фабриканууд баригдажа эхилхээ байна. Республикын хойто зүгтэ хризотил-асбестын түйлай ехэ баялиг абтадаг болохо. Һүүлээрнь полиметаллнуудай, апатидуудай болон бусад баялигта газарнууд эдлэгдэхэ үгтэхэ түсэбтэй.

Агууехэ Октябриин революциһаа урда тээ Буряадай баялигаар элбэгтэй газар мүнөө танихаар бэшэ болоо. Һүүлэй хорин жэлдэ хэдэн зуу мянган газар элдэгдэжэ, баян ургаса үгэдэг болоо ха юм. Таряа талханай газарай хэмжээн 1,5 дахин үргэдхэгдэжэ, 1 миллион гектар хүрэтэрөө ургаа. Ороһоной валовой хураалга 3 дахин үлүүтэй дээшэлээ. Мүнөө колхоз, совхозууднай оньһон техникэтэй асари томо ажахынууд болоһон түүхэтэй.

Буряадай хүдөө ажахын гол һалбари—мал ажал түргөөр хүгжэнэ. Дайнай урдахи жэлнүүдтэй сасуулхада, хониной тоо толгой 3 дахин олошоржо, миллион хахад болоо. Гахай 2,5 дахин, эбэртэ бодо мал—35 процентээр олошороо. Хүдөө нютагуудай ажалшад гүрэнэй даабаринуудые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэнэ.

Хэр угһаа хойшо буряадуудай үдхэжэ байһан мал адууһаншье мүнөө сагта тад ондоо болгогдонхой. Эбэртэ бодо мал, хонид шанарайнгаа талаар һайжаруулагданхай. Мүнөө үедэ юрэнхыдөө нарин ба нарибтар нооһон гүрэндэ тушаагдана. Хамтын мал дулаалагдаһан байра байдалтай болоо. Мал ажалай хүшэр хүндэ ажалай эхэнхинь оньһожоруулагданги. Һүүлэй үедэ хүдөө ажахын үйлэдбэриие мэргэжүүлжэ, саашань хүгжөөхэ хүдэлмэри хэгдэнэ: томодхогдоһон шубуунай фермэнүүд, мяханай совхозууд бии болгогдожо, мяха үйлэдбэрилгые һурагтүй дээшэлүүлхэ байна. Хүдэлмэришэдэй болон алба хаагшадай һарын салин һурагтүй дээшэлнэ. 1958 онһоо 1965 он хүрэтэр хүн зоной мүнгэн олзобори 65 процентээр дээшэлээ. Арадай хэрэгсэлдэ зорюулагдаха ниитын фонд ургана. 1962—65 онуудта республика дотор туһаламжада гү, али хүнгэдхэлгэдэ түлэгдэһэн мүнгэнэй хэмжээн 400 миллион түхэриг болоо.

Гэр байра барилга үргэдхэгдэнэ. Совет засагай үедэ городууд болон тосхонуудта гэр байрын барилгада гаргашалагдаһан мүнгэн 7,2 дахин, тиихэдэ Буряадай нийслэл — Улаан-Үдэдэ 11,5 дахин дээшэлээ. Бүхы дээрээ 1958 онһоо 1967 он хүрэтэр гүрэнэй һомолһон мүнгөөр нэгэ миллион квадратна метр талмайтай гэр байранууд баригдаа. Энэ хадаа революциин урда тээхи гэр байрын фондһоо хэдэн дахин ехэ бшуу.

Буряад орондо республикын бии болгогдохоһоо түрүүн оройдоол 3 больница, 14 врачнууд тоологдодог һэн. Харин мүнөө 140 больница, 1300 врачнууд тоологдоно.

Совет засагай үедэ бүхы орон доторнай, тэрэ тоодо Буряадай республикадашье ёһото соёлой хубисхал бэелүүлэгдээ. 1915 ондо Буряад нютагта оройдоол хэдыхэн лэ эхин һургуули бии бэлэй, хүн зоной 90 процент үзэг бэшэг мэдэдэггүй һэн. Тэрэ һургуулинуудта 423 багшанар хүдэлдэг, 13 500 һурагшад һуралсадаг байгаа. 1930 ондо үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадал усадхагдаа. Мүнөө үедэ республика доторнай 610 һургуули, тэрэ тоодо 149 дунда һургуулинууд хүдэлнэ. Тэдэ һургуулинуудта 182 мянган үхибүүд эрдэм ном шудална. Гадна 22 тусхай мэргэжэлэй һургуулинууд, дүрбэн институдууд бии болгогдонхой. Дээдэ һургуулинуудта ба техникумүүдтэ һуралсадаг студентнэрэй тоо 34 мянга хүрэтэрөө ургаа. Студентнэрэйнгээ тоогоор манай республика Азиин оронуудһаа байтагай Франци, Англи, Итали, ФРГ гэхэ мэтэ гүрэнүүдые ахижа гараа.

Республика доторнай хүн зоной сүлөөтэй сагаа үнгэргэхэ гуламтанууд—клубууд, соёлой байшангууд, библиотекэнүүд, бусадшье соёл гэгээрэлэй эмхи зургаанууд олон даа. Жэшээ болгон дурсабал, уран һайханай самодеятельностьда хэдэн арбаад мянган хүдэлмэришэд, колхознигууд болон алба хаагшад хабаадана бшуу.

Буряад арад үндэһэн искусствараа, литературараа, творческо интеллигенциин бэлигтэ кадрнуудаараа—актёрнуудаараа, хүгжэмшэдөөрөө, уран зураашадаараа болон зохёолшодоороо омогорходог. Коммунис партяар, совет гүрэнөөр хүмүүжүүлэгдэһэн арадай уран зохёолшо Хоца Намсараевай, арадай уран зураашa Цыренжап Сампиловай, Советскэ Союзай Арадай артист Гомбо Цыденжаповай, драматург Намжил Балдановой, композитор Бау Ямпиловай болон бусад бэлигтэ ажал ябуулагшадай бэлиг шадабариие хүндэлхэ ёһоороо хүндэлнэ.

Ленинэй орденто оперо ба баледэй театр, хоёр драматическа театр, дуу хатарай ансамбль, хэдэн арбаад арадай театрнууд—энэл даа Совет засагай, социализмын буряад арадта олгоһон эрхэ сүлөө, зол жаргал!

Буряадта СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин таһагай филиал бии болгогдонхой. Тус филиалай олон таһагуудта мүнөөнэй эрдэмэй элдэб һалбаринуудаар шэнжэлэл хэгдэнэ. Республикын научна ба һуралсалай зургаануудта хэдэн мянгаад хүдэлмэрилэгшэд, тэрэ тоодо 200 гаран эрдэмэй докторнууд болон кандидадууд хүдэлжэ байдаг.

Мүнөө Буряад ороной ажалшад бүхы совет арадтаяа хамта зохёон байгуулхы хүсэ шадалаа коммунизм барилгын шэнэ зорилгонуудые бэелүүлгэдэ зорюулна.

Манай республикын ажалшад КПСС-эй XXIII съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые дүүргэлгэдэ. В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө тэмсэлдэ шэнэ илалтануудые түйлажа, Совет Буряадай 45 жэлэй ойс тэмдэглэжэ байна.

СССР-тэ национальна асуудалые ленинскэ ёһоор бэелүүлгэ хадаа шэнэ хүниие хүмүүжүүлхэ, экономико ба соёл болбосорол һалбаруулан хүгжөөхэ хэрэгтэ арюун һайхан үрэ дүн үгэдэг юм байна гэжэ коммунис байгуулалтын политика эли тодоор харуулна. Тэрэнэй болото гэршэ—Коммунис партиин ударидалга доро, агууехэ ород арадай туһаламжаар хүгжэн һалбарһан Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын амжалта ба түйлалтанууд мүн.

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ
СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ
ССР СОЮЗАЙ МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

ргуули тухай эсэшэ сусашагүй ал оролдолго гаргадагайнь туһагшада саг үргэлжын дэмжэлгэ и туһаламжа хүргэжэ байдагайнь ронэй ажалые үндэрөөр сэгнэһэнь түлөө Советскэ Союзай Комму- партиин Центральна Комитедтэ, Р-эй Верховно Соведэй Президи-, ССР Союзай Министрнүүдэй тэ түнзэты баярай үгэнүүдтэй арадай гэгээрэлэй оло миллион хүдэлмэрилэгшэдэй үмэнэһөө нарай Бүхэсоюзна съезд ханда- ибүүдые һургаха болон хүмүү- гэдэ бүхы эршэ хүсэеэ, эрдэм ээ, энэрхы сэдьхэлэй халуун ые үгэжэ байдаг багшада парти, хүндэтэйгөөр, анхарал оролдол- гоор хандадаг гэжэ бидэнэр ролтойгоор, агуухэ харюусал- гаар мэдэрнэбди.

шанарай Бүхэсоюзна съездэ эһэн КПСС-эй Центральна Ко- эй, СССР-эй Верховно Соведэй иумэй, СССР-эй Министрнүү- Соведэй амаршалгые, манай дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Гене- на секретарь нүхэр Л. И. Бреж- хэлэһэн үгые ороной багшанар омогорхолтойгоор, баяртайгаар эн абаа.

най эршэ хүсэнэй эшэ үндэһэн, һургуулиин бүхы амжалтануу- рхэ пухэсэл партиин хүтэлбэри болоно. Парти ойрын жэлнүүдтэ уулиин хүгжэхэ харгы замые то- ойлоо, арадай гэгээрэлэй талаар харюусалгатай зорилгонуудые . Тэдэниие амжалтатайгаар бэе- гэдэ манай эршэ хүсэн зорюулаг-

вет һургуули юрэнхы эрдэмэй, ай, политехническэ шэглэлтэй- хүгжэнэ. КПСС-эй программын, иин XXIII съездын шиидхэ- нүүдэй ёһоор залуушуулые бүгэ- иитын дунда һуралсалда хабаа- ха хэрэг бэелүүлэгдэжэ байна. хадаа социализмын шэнэ түйлал- мүн.

үнөө үедэ һургуулиин һуралса- удха шууд сэхээр нарижуулан аруулагдана, һургуулиин һурал- , материальна хэрэгсэлнүүд жэнэ, һургуулида үргэн олониие- зүгһөө горитой туһаламжа үзүү- энэ.

рэнхы эрдэмэй дунда һургуулиин лмэриие саашадань һайжаруулха ар ехэ юумэ хэхэ хэрэгтэй гэжэ нэр һайнаар ойлгонобди.

һургуули болбол социализм капи- им хоёрой хоорондохи үзэл сур- ай тэмсэлэй түрүү зэргэдэ байна. хадаа буржуазна үзэл сургалда эсэргүү добтолгоёо саашадаашье шангадхаха, дайсанай худал хуурмаг пропагандада эрид шууд харюу үгэхэ, мүнөөнэй империализмын хүн зондо дурагүй хархис удхыень саг үргэлжэ элишэлэн харуулжа байхэ ёһотой.

Залуушуулые хүмүүжүүлгэ — энэ хадаа совет обществын ерээдүйн хүгжэлтын шухалын шухала асуудал мүн. Партиин хүтэлбэри доро, бүхы арадай туһаламжа болон дэмжэлгэдэ түшэглэн, манай алдарта үзэл сурталнуудта хүрэмэ үетэниие—политическэ талаараа болбосоронги, гүнзэгы үзэл сурталтай, зориг түгэлдэр, наукануудай үндэһэ һууринуудай бата бэхи эрдэмээр зэбсэгжэһэн, коммунизмын түлөө шэн габьяатайгаар, бата этигэмжэтэйгээр тэмсэхэ тэмсэлшэдые, патриодууд болон интернационалистнуудые хүмүүжүүлгэ һургуулиин гол уялга болоно. Һургуулиинхидта коммунис ёһоной мэдэрэл, ёһо заншал хүмүүжүүлхэ, залуушуулые амжабайдалдань бэлэдхэхэ, совет арадай гайхамшагта революционно, дайшалхы болон ажалай ёһо заншалаар тэдэниие хүмүүжүүлхэ талаар нэн түрүүнэй уялгаяа һургуулиин нэрэ хүндэтэйгөөр дүүргэхэ байһандань дамжаггүй.

Владимир Ильич Ленинэй ажабайдал, ажал хэрэг—шэн габьяата революционно тэмсэл, хүдэлмэришэн ангиин хэрэгтэ, коммунизмын хэрэгтэ бэеэ үгэнги, нугаршагүй хатуу байха шэнжэ шанар залуушуулые хүмүүжүүлхын тула түгэс хүсэтэй жэшээ боложо үгэнэ.

Манай агууехэ багшын түрэһөөр 100 жэлэй ойдо бэлэдхэл һургуулиин бүхы ажал ябуулгые бүри тодорхой шэглэлтэй, аша үрэтэй болгоно. Алдарта ой болотор үхибүүдые һургаха болон хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бүри амжалта түйлахын тулада, эрдэм наукада тэдэнэй дура хүсэл болон һонирхолые бүри ехээр татуулхын, эрдэм наукые бэеэ даагаад шудалжа, абаһан эрдэмээ ажал хэрэг дээрэ хэрэглэжэ шадаха дура хүсэл болон һонирхолые тэдээндэ оролдосотойгоор хүгжөөхын тула бидэнэр бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэбди.

Арадай гэгээрэлэй саашанхи дэбжэлтэ, һургуулиин хүмүүжүүлгын бүхы хүдэлмэриие һайжаруулга нэн түрүүн багшаһаа, тэрэнэй үзэл бодолой, политическэ, соёл культурын хараа бодолһоо, тэрэнэй эрдэм ухаанай ба багшалха шадабариин хэмжээнһээ дулдыдана гэжэ бидэнэр һайнаар мэдэрнэбди. Имагтал марксизм-ленинизмын түрүү теори, мүнөө үе сагай научна болон педагогическа эрдэмээр зэбсэгжээд байгаал һаа, багшанар һургуулиин үмэнэ табигдаһан ехэ зорилгонуудые шиидхэжэ шадаха юм. Совет багшанар алхамаа ажабайдалтай хододоо зэргэсүүлжэ ябаха, эрдэм ухаагаа үдэр бүри баяжуулжа байха, һуралсалай болон хүмүүжүүлгын түрүү арга дүрэнүүдые шудалжа байха, түрүү дүй дүршэлдэ һуража байха. Эрхимээр шалгарһан ехэ бүлэг багшанарые Социалис Ажалай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртүүлһэн ушар бидэ бүгэдые шэн габьяата, зохёон байгуулхы ажалда зоригжуулна.

Совет засагай түрүүшын үдэрнүүдтэ В. И. Ленин багшанарые социалис гэгээрэлэй гол арми гэжэ нэрлээд, партиин ажал ябуулгатай, общественые социалис ёһоор эмхидхэлгэтэй ажал хэрэгээ холбохыень тэдэнэрые уряалаа һэн. Ленинэй энэ захяае арадай багшанар нэрэ хүндэтэйгөөр дүүргэжэ байна гээд бидэнэр омогорхолгойгоор хэлэжэ шадахабди. Совет хүниие коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэнь тэдэнэр партиин үнэн сэхэ туһалагшадынь байһан, байнашье. Тэдэнэр арадай дунда эрдэм ухаа дэлгэрүүлнэ.

Багшанар—совет интеллигенциин эгээл олон тоото отрядуудай нэгэн—хүдэлмэришэн анги болон колхозно таряашадтай [illegible] хамта. түрэл партитайгаа суг хамта ходоодоо байгаа, байнашье. байхашье. Багшанарай Бүхэсоюзна съезд Коммунис партиие, тэрэнэй Ленинскэ Центральна Комитедые, Советскэ правительствые тойруулан багшанарай зэргэнүүдые бүри бата бэхеэр жагсаагаа.

Ленинэй тугта Агууехэ Октябриин тугта ходоодоо үнэн сэхэ байхабди, ургажа ябаһан үетэниие коммунис ёһоор хүмүүжүүлхын тула эршэ хүсэеэ, эрдэм бэлигээ гамнахагүйбди гэжэ багшанарай Бүхэсоюзна съездэ хабаадагшад, бидэнэр, ороной гэгээрэлэй бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй үмэнэһөө Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедые, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумые, ССР Союзай Министрнүүдэй Соведые найдуулнабди.

Манай Социалис Эхэ орон мандаха болтогой!

Коммунизм шэн габьяатайгаар байгуулагша, эб найрамдалай түлөө, ажалша бүхы хүнүүдэй зол жаргалай түлөө эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэгшэ совет арадта—алдар солo!

Манай бүхы илалтануудые зоригжуулагша, эмхидхэгшэ Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

Нүхэт һонин

КРЕМЛЬДЭ БОЛОҺОН ҮНЭН ЗҮРХЭНЭЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Июлиин 5-да, Кремльдэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. В. Подгорный, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин гэгшэд Арабуудай Нэгэдэмэл Республикын президент ба Арабуудай Социалис Холбооной түрүүлэгшэ Гамаль Абдель Насертай уулзажа, хөөрэлдэһэн байгаа.

Хани ёһоной болон үнэн зүрхэнэй оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөнэй болохо үедэ СССР-эй ба ОАР-ай хоорондохи хоёр талынгаа харилсаануудые саашадаа хүгжөөхэ асуудалнууд тушаа, мүн Дүтын Зүүн зүгтэхи байдал, тэрэшэлэн уласхоорондын бэшэшье шухала асуудалнууд тушаа сэхэ руунь хэлсэжэ, һанамжануудаа мэдэлсэжэ абаа.

(ТАСС).

СОВЕТ-ВЬЕТНАМАЙ ХООРОНДОХИ КУЛЬТУРНА ХАРИЛСААН

Июлиин 5-да, Москвада Советскэ Союзай болон Вьетнамай Демократическа Республикын хоорондо 1968 ондо культурна ба научна талаар харилсаанай түсэбтэ гар табигдаа. Аха дүүгэй хани барисаанай болон харилсаанай зорилготой энэ түсэб хадаа дээдэ һуралсалай, гэгээрэл болбосоролой, элүүрые хамгаалгын, искусствын, хэблэлэй, радио болон телевидениин талаар хоёр оронойнгоо хоорондохи харилсаа холбоое саашадаа үргэдхэхэ гэһэн али али талынгаа эрмэлзэлгые элирхэйлэн харуулна.

Өөһэд өөһэдынгөө правительствануудай зүгһөө Советскэ Союзда байдаг ДРВ-гэй элшэн сайд Нгуен Тхо Тянь, СССР-эй МИД-эй коллегиин гэшүүн Н. М. Луньков гэгшэд гараа табяа.

Гар табигдаһанай һүүлээр, үгэ хэлэхэ үедөө Нгуен Тхо Тянь гэгшэ Советскэ Союзай зүгһөө өөрынь Эхэ орондо үзүүлжэ байһан туһаламжа дэмжэлгые тон үндэрөөр сэгнэбэ. Тиихэдээ экономическа ба сэрэгэй туһаламжа үзүүлхэ тухай ДРВ-гэй болон СССР-эй правительственна делегацинуудай баталһан хэлсээнтэй хамта, эрдэм ухаанай болон соёл болбосоролой талаар харилсаанай түсэб хадаа вьетнам-соведэй хани барисаае хүгжөөхэ замаар урагшаа дабшаха шэнэ алхам болохо юм гэжэ мэдүүлбэ.

ВАРШАВСКА ДОГОВОРТО ХАБААДАДАГ ГҮРЭНҮҮДЭЙ НЭГЭДЭМЭЛ ЗЭБСЭГТЭ ХҮСЭНҮҮДЭЙ ШТАБТА

Варшавска договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Нэгэдэмэл Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй штабай дайшалхы бэлэдхэл хэхэ түсэбэй ёһоор, энэ оной июль һара соо Атлантическа океанай хойто талада, мүн, Балтиин, Норвежскэ, Баренцова далайнуудта Германиин Демократическа Республикын, Польшын Арадай Республикын, Советскэ Союзай Далайн-Сэрэгэй Флодуудай хамтын командно-штабной сэрэгэй һургуули «Север» гэжэ условно нэрэтэйгээр болохо юм.

Сэрэгэй һургуулида эдэ оронуудай флодуудай штабууд, элдэб янзын корабльнууд, далайн авиаци, мүн далайн ябаган сэрэгүүдэй частьнууд хабаадалсаха юм. Тус сэрэгэй һургуулиин зорилго хадаа далай ба океан тээһээ добтолгоһоо социалис гүрэнүүдые аршалан хамгаалха асуудалнуудые нарижуулха, далай дээрэ хамтын зорилгонуудые дүүргэхэдээ, Варшавска договорто хабаадаха гүрэнүүдэй союзна флодуудай хүтэлбэриие, хамтын ябуулгануудые, мүн дайшалхы эмхи журамые нарижуулха гэһэн байха юм. Энэ сэрэгэй һургуулиие СССР-эй Далайн-Сэрэгэй Флодой главна командалагша хүтэлхэ байна.

1923 — 1968

УКРАЙНЫН КОМПАРТИИН ЦК-гай ПЛЕНУМ

КИЕВ, июлиин 5. (ТАСС). Хоёр миллионһоо олон тоотой Украинын коммунистнууд, орденуудаар гурба дахин шагнагдаһан республикын бүхы ажалшад Украинын Коммунис партиин 50 жэлэй ойе баяртайгаар тэмдэглэжэ байна. Энэ ойдо Украинын КП-гэй ЦК-гай баярай пленум зорюулагдажа Киевтэ болобо.

Пленумые КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Украинын КП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь П. Е. Шелест нээбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюроое эндэ байгшад хүндэтэ президиумдэ тон ехэ дэбжэлтэтэйгээр һунгана.

КПСС-эй ЦК-гай амаршалгын бэшэг баярай пленумэй нэрэ дээрэ ерэжэ, тэрэниие КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, УССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. В. Щербицкий уншаба.

«Украинын Коммунис партида—50 жэл» гэһэн элидхэл П. Е. Шелест хээ.

Элидхэлэй һүүлээр олон хүнүүд амаршалгын үгэ хэлээ.

Мүн пленум дээрэ КПСС-эй Центральна Комитедтэ эльгээгдэхэ амаршалгын бэшэг батлан абтаа.

УКРАИНЫН КОММУНИС ПАРТИДА— 50 ЖЭЛ

П. Е. ШЕЛЕСТЫН элидхэлһээ

Советскэ Союзай алдарта Коммунис партиин үнэн сэхэ, дайшалхы отряд болохо Украинын Коммунис парти байгуулха тухай Украинын большевик организацинуудай нэгэдэхи съездын түүхэтэ шиидхэбэри абаһан гайхамшагта үдэрһөө хойшо 50 жэл түйсэбэ гээд П. Е. Шелест хэлэнэ.

Украинын Компартиин 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, КПСС-эй ленинскэ Центральна Комитедэй эльгээһэн амаршалга республикын коммунистнуудые, манай бүхы арадай сэдьхэлые гүнзэгыгөөр баярлуулба гээд П. Е. Шелест мэдүүлнэ. Центральна Комитедэй халуун, сэдьхэл хүдэлгэмэ амаршалганууд, үнэн сэдьхэлэй юрөөлнүүд ажал ябуулгымнай түсэб боложо, бидэ бүгэдэниие коммунизмын мандан һалбархын түлөө тэмсэлдэ шэнэ илалтанууд тээшэ, шэнэ бүтээлнүүд тээшэ зоригжуулна.

Украинын Компартиин, украин арадай ажал ябуулгые үндэрөөр сэгнэһэнэйнь, саашадаа амжалта туйлажа байха тухайнь үнэн зүрхэнһөө хүсэһэнэйнь түлөө, манай республикын хүгжэлтэ тухай ленинскэ ЦК-гай саг үргэлжэ оролдожо байдагайнь түлөө манай партиин дайшалхы штабые П. Е. Шелест Украинын Компартиин Центральна Комитедэй зүгһөө, республикын бүхы коммунистнуудай зүгһөө, бүхы ажалшадай зүгһөө үнэн зүрхэнэй баяр хүргэбэ.

Эндэ байлсаһан ахамад үетэнэй коммунистнуудые Украинын Компартиин Центральна Комитедэй болон эндэ суглараашадай үмэнэһөө П. Е. Шелест халуунаар амаршалаад, коммунизмын хэрэгэй түлөө тэмсэлдэ дундаршагүй эршэ хүсэ гаргахыень, элүүр энхэ ба үни удаан ажаһуухыень хүсэбэ.

Үшөө XX-дохи зуун жэлэй эхинһээ Украинын газар дээрэ бии боложо, ажал ябуулга хэжэ байһан большевик организацинуудые нэгэдүүлһэнэй ашаар Украинын Коммунис парти байгуулагдажа, бэхижэн хүгжөөһэн гээд элидхэлшэ үгэеэ үргэлжэлүүлнэ.

Украинын большевик организацинууд гурбан революциин дүлэн соогуур, олон тоото дайсадта эсэргүү шэрүүн шанга ангиин тэмсэл соогуур ургаа, бэхижээ, хатуужаа юм. Тэдэ организацинууд бүхэроссин революционно хүдэлөөнэй таһаршагүй хубинь хододоо байгаа. Энэл ушар хадаа тэдэнэй хүсэ шадалай, дайшалхы шадабариин эшэ үндэһэн байгаа.

Россиин хүдэлмэришэн ангиин, тэрэнэй большевик манлайн бүхы тэмсэл мүнхэ Ленинэй нэрэтэй холбоотой юм гээд П. Е. Шелест онсолон тэмдэглэнэ. Украинадахи революционно хүдэлөөнэй хүгжэлтэдэ Владимир Ильичэй дүүргэһэн үүргэ туйлай ехэ юм.

Агууехэ Октябриин илалтын һүүлээр партиин Центральна Комитет, В. И. Ленин национальна республикануудай Коммунис партинуудые байгуулха тухай асуудалые сэсэн мэргэнээр шиидхээ бэлэй.

Тэрэ үедэ Украинын байдал тон орёо болоод байгаа һэн. Украинын буржуазна националистнуудай урбаһан ябадалые хэрэглэжэ, австро-немецкэ сэрэгүүд Украиные эзэлжэ, тэрэнэй баялигые дээрмэдэжэ эхилээ һэн. Украин арад тэдээндэ эсэргүү хүндэ хүшэр зэбсэгтэ тэмсэл ябуулха баатай болоо бэлэй. Украинын арадай дайсад тэрэнэй омог дорюун эрмэлзэл ба эршэ зоригые буу зэбсэгээр нугалха гэжэ һэдээ. Теэд большевик үзэл суртал, дарлагдадта революционно ёһоор дурагүйтэлгэ Украинын хүбүүд, басагадуудые Улаан гвардиин частьнуудта, партизануудай отрядуудта эльгээдэг байгаа, ажалшадые нангин дайн сэрэгтэ бодхоодог байгаа.

Арадай эрхэ сүлөөгэй, зол жаргалай шанга тулалдаанууд соогуур олониитын дунда большевик организацинуудай нүлөө, нэрэ хүндэнь ургаа.

Иимэ эрхэ байдалда 1918 оной июлиин 5-һаа—12 болотор Москвада Украинын Коммунис партиин нэгэдэхи съезд болоо һэн.

Имагтал Улаан Москва Украинын Коммунис партиин түрэһэн газар болоо һэн гэжэ республикын коммунистнууд, бүхы ажалшад хэзээдэшье мартахагүй. Нэгэдэхи съезд В. И. Ленинэй, партиин Центральна Комитедэй сэхэ хүтэлбэри доро үнгэрөө һэн гэжэ бидэнэр хододоо һанадагбди, омогорходогбди.

Украин болон ород арадуудай хани барисаае бэхижүүлхые, Украинын болон Россиин нэгэдэлгын шухалын шухала болоһые республикын ажалшадта Украинын Компартиин нэгэдэхи съезд заажа үгөө һэн.

Украинын Коммунис парти байгуулга болбол Украинадахи бүхы революционно хүсэнүүдые нэгэдүүлгэдэ, австро-немецкэ эзэмдэгшэдтэ, дотоодын контрреволюцида, буржуазна националис-бандануудта эсэргүү ажалшадай тэмсэлые шангадхалгада шиидхэхы үүргэ дүүргээ һэн.

Советскэ Союзай Коммунис партиин зэргэдэ байжа Украинын Компарти ургаа, бэхижээ. Мүнөө тэрэ өөрынгөө зэргэнүүдтэ республикынгаа хоёр миллион хоёр зуу мянга шахуу эрхим хүбүүд, басагадые нэгэдүүлнэ.

Агууехэ Октябриин илалтын һүүлээр большевигүүдэй парти революциин гол зорилго болохо социализм байгуулха зорилгые шиидхэхын түлөө тэмсэл дэлгэрүүлээ һэн. Энэ хадаа түүхэдэ шэнэ, хүнгэн бэшэ, үзэгдөөгүй хэрэг байгаа.

Социалис байгуулалтын орёо асуудалнуудые шиидхэлгэдэ ленинскэ партиин бүхы отрядууд шухала үүргэ дүүргэхэ байгаа. Политическэ мэдэрэлтэй, болбосоролтой, эмхидхэл болон тэсэбэритэй байһанаа, манай орондохи социализмын хэрэгэй түлөө харюусалгатай байһанаа Украинын Коммунис парти мүн лэ харуулаа.

Пролетарска интернационализмын жама ёһонуудта, бүхы нацинуудай һайн дуранай, бүрин тэгшэ эрхэтэй байлгын үндэһэ һуури дээрэ Совет Социалис Республикануудай Союзые байгуулха тухай В. И. Ленинэй үүсхэлые Украинын арад халуунаар дэмжээ һэн. Советскэ Союз дотор манай эхэ ороной бүхы арадууд зол жаргалаа, арюун һайхан хуби заяагаа олоо бэлэй.

Совет бүхы арадуудтай сут хамта, КПСС-эй хүтэлбэри доро украин арад социалис ёһоор экономикоёо шэнэдхэн байгуулаа, мүнөө үе сагай индустри бодхоогоо, томо коллективнэ хүдөө ажахы байгуулаа, национальна социалис соёл культурын үзэгдөөгүй ехэ ургалта туйлаа.

Социализмын илалтын түлөө, сэрэгэй-экономическа хүсэ шадалые бэхижүүлхын түлөө, арадай морально-политическэ нэгэдэлэй түлөө ажалшадай баатар тэмсэлые Советскэ Союзай Коммунис парти, тэрэнэй дайшалхы штаб — Центральна Комитет ударидан ябуулаа. Манай партиин энэ хүдэлмэри Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда илалта асаралгада шиидхэхы удхашанартай байгаа һэн.

Коммунис парти, Советскэ правительство Украинын арадай дайшалхы габьяае үндэрөөр сэгнээ. Хоёр мянгаһаа үлүү украин сэрэгшэд Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө, хоёр хахад шахуу миллион хүнүүд орденууд болон медальнуудта хүртөө. Табин долоо мянгаһаа үлүү засаг түрын шагнал Украинын партизануудта, подпольщигуудта барюулагдаа, тэдэнэй 95 хүнүүдтэ Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо.

Дайн сэрэг республикын арадай ажахыда туйлай ехэ һандарал, хохидол ушаруулаа. Коммунистнуудай парти олониитын эршэ хүсые дэлгэрүүлжэ, арадай ажахые һэргээн бодхоолголдо хүтэлбэрилөө.

Мүнөө республикын ажалшад Украинын Коммунис партиин 50 жэлэй ойе ажалай шэнэ амжалтануудаар угтажа байна. Промышленна предприятинуудай коллективүүд продукци худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые, шухала эд бараа гаргаха түсэбые болзорһоо урид, июниин 28-да дүүргээ. Нёдондоной түрүүшын хахад жэлтэй сасуулбал, продукци гаргалта 10 процентээр дээшэлээ.

Украинын хүдөөгэй ажалшад партийна организацинуудаар хүтэлбэрилэгдэжэ, хүдөө ажахын үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ горитойхон амжалтануудые туйлаа.

Советскэ Союзай экономикын хүсэн түгэс ургалта ажалшадай ажабайдалые саашадань һайжаруулха шухала хэрэгтэй эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулаа.

Наука болон соёл культурые хүгжөөлгэдэшье Украинын ажалшадай амжалта туйлай ехэ.

Совет Украинын хүдэлмэришэн ангиин, колхозно таряашадай, интеллигенциин шэн габьяата ажалые КПСС-эй Центральна Комитет, Советскэ правительство үндэрөөр сэгнээ. Республикын город болон хүдөө тосхонуудай хахад миллионһоо үлүү ажалшад СССР-эй орденууд болон медальнуудаар шагнагдаа. 2400 гаран хүнүүдэй үбсүүе Социалис Ажалай Геройн Алтан Одонууд шэмэглэнэ. Тиихэдэ эрхимүүдэй эрхим 25 хүндэ энэ үндэр нэрэ зэргэ хоёр дахинаа олгогдоо.

Революционно хүдэлөөндэ, Октябриин агууехэ социалис революцида элитэ ехэ габьяатай байһанайнь түлөө, дэлхэй дээрэхи түрүүшын хүдэлмэришэн-таряашадай гүрэн — Совет Социалис Республиканuудай Союз байгуулга болон бэхижүүлгэдэ ехэ хубитаяа оруулһанайнь түлөө, Социалис эсэгэ ороноо хамгаалгада харуулһан эрэлхэг зориг ба баатаршалгын түлөө, арадай ажахые, наука болон соёл культурые хүгжөөлгэдэ туйлаһан амжалтануудай түлөө манай республика Ленинэй хоёр орденоор, Октябриин Революциин орденоор шагнагдаа һэн. Энэ үндэр шагналнууд коммунис байгуулгада шэнэ илалтануудые туйлахыемнай уряална гээд элидхэлшэ онсолон тэмдэглэнэ.

П. Е. Шелест ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ асуудалнуудта тодорхойгоор тогтоно.

Партийна организацинууд марксизм-ленинизмын үзэл сурталнуудые бүхы хэмжээгээр тараалгые шангадхаха, хүнүүдые коммунис үзэл бодолтойгоор, совет патриотизм болон пролетарска интернационализмын үзэл бодолоор, үзэл сурталай талаар хатуу, ямаршье буржуазна нүлөөндэ эсэргүүсэжэ шадахаар хүмүүжүүлхэ ёһотой.

Ажалшадые хүмүүжүүлгэдэнь партида литература болон искусство ехэ туһаламжа хүргэнэ. Украинын Коммунис парти уран һайхан, гүнзэгы удхатай зохёолнуудые бүтээхэдэнь литература болон искусствын ажал ябуулагшадай хүсэл оролдолгые саашадаашье шэглүүлжэ байха. Гэхэтэй хамта парти юумые сэгнэхэдээ, ангиин тала баримталха жама ёһые хүтэлбэри болгон, совет байдалда эсэргүүгээр хандадаг, тэрэниие хазагайруулхаяа һэдэдэг хүнүүдтэ эрид шууд харюу үгэжэ байха.

Манай хэрэг—үнэн зүб хэрэг, илалта совет арадай талада гэжэ Украинын коммунистнууд, украин арадууд һайнаар мэдэнэ.

Саашадань элидхэлшэ Украинын арад, коммунистнууд КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые, марксизм-ленинизмын арюун һайхан байхын түлөө манай партиин шууд сэхэ тэмсэлые нэгэн һанаалаар дэмжэнэ гээд хэлэбэ.

Элидхэлшэ уласхоорондын байдалай асуудалнуудта тогтоно.

Украинын Коммунис парти хэзээ хэзээнэйхиһээ бата бэхи, КПСС-эй ленинскэ Центральна Комитедые тойрон бата жагсаалтай байжа, өөрынгөө 50 жэлэй ойе угтажа байна гээд элидхэлшэ саашань хэлэнэ.

Коммунизм байгуулгын эрхэ байдалда ажабайдалай бүхы һалбаринуудта — политикада, экономикодо, үзэл сурталай талаар КПСС-эй, тэрэнэй дайшалхы отрядуудай хүтэлбэрилхы үүргэ хэзээ хэзээнэйхиһээ дээшэлнэ.

Партиин хүгжэлтын мүнөө үеын шата бүхы политическэ, эмхидхэлэй хүдэлмэриин саашадаа дэбжэһэн, парти доторхи ажабайдалай эд бүхэжэһэн, тэрэнэй бүхы организацинуудай дайшалхы шадабариин шангадаһан, хамтаараа хүтэлбэрилгын ленинскэ жама ёһые бэхижүүлһэн шэнжэтэй юм.

Украинын Коммунис парти, украин арад бүхы амжалтаараа Советскэ Союзай Коммунис партиин сэсэн мэргэн хүтэлбэридэ, тэрэнэй ленинскэ Центральна Комитедтэ уялгатай юм. Совет Украинын ажалшад партитайгаа сут хамта, партяар толгойлогдожо, партиин туг доро ябаа, хододоо ябаха!

Украинын Совет Социалис Республикын коммунистнууд, бүхы ажалшад Коммунис партиин хараалһан асари ехэ зорилгонуудые бэелүүлхын тула хүсэ шадалаа, эршэ зоригоо хайрлахагүй, бүгэдэ арадай хэрэг — коммунизм байгуулгада ёһото хубитаяа оруулха гээд КПСС-эй ленинскэ Центральна Комитедые баярай пленумдэ хабаадагшадай үмэнэһөө, коммунистнуудай болон бүхы украин арадай зүгһөө П. Е. Шелест найдуулба.

ЖАРГАЛАА ОЛОҺОН НЮТАГ

Баян дэлгэр Баргажамнай Буряад орон соогоо үзэсхэлэнтэ һайхан, элдин тэнюун, үрэжэл хэшэгтэй нютагуудай нэгэн гэжэ хүн зон дэмы хэлсэдэггүй.

Баруун захаараа номин хүхэ Байгал далайгаар хүреэлэгдэһэн, хойгууроо дүн сагаан саһан оройтой һарьдат үндэр уулануудаар халхалагдаһан энэ нютагаймнай гүн тайга соогуурнь суута булга, хэрмэнһээ эхилээд, элдэб үнэтэ ан гүрөөл олон. Ой модон, үрэ жэмэс болон байгаалиин бусадшье баялигаар элбэг. Захагүй гэхээр үргэн уужам Хүнтэйнь талада намартаа хараа һаатнай халюун шаргал таряан далай нэмжын долгилжо байха. Баргажанай нютаг бүхэндэ шахуу эмтэй домтой аршаан булагууд дэлбэржэ, тунгалаг һайхан уһатай гол горход харьялан байдаг лэ. Тала дайдаарнь колхоз, совхозуудай хэдэн зуу мянган адууһа мал, хонид атарлан бэлшэжэ ябаха.

Теэд манай нютаг гансахан ой модо, ан гүрөөл, адууһа малаараа суурхадаг бэшэ, нэн түрүүн ажалша, малша, хүндэмүүшэ зантай хүн зоноороо үнинэй мэдээжэ болонхой. Буряад ороной хойто захын шэрүүн уларилтай байгаалиин орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда эндэхи зон нютагайнгаа баялигые улам арьбадхан элбэгжүүлжэ, ороосо таряа, мяха, һү, «сагаан алтан» гэдэг хонинои ноохо, дайдын хэшэг—ангай арһа ехээр абаад, Эхэ орондоо элбэгээр үгэхэ гэжэ үнэн зүрхэнһөө оролдоно. Мүн эдэ бүгэдые гэрэлтэ һайхан коммунизм байгуулха хэрэгтэ зорюулжа, эсэшэ сусашагүйгөөр, шэн зоригтойгоор хүдэлжэ байдаг.

Аймагаймнай ажалшад — буряад, ород, украин, еврей, татар, эвенк, чуваш болон бусад яһатан булта эбтэй эетэйгээр гар гараа барисалдажа, эем эемээ тулгалсан, энэ 45 жэлэй туршада сүлөөтэ совет һайхан наран доро ажаһууна, ажаллана. Тэдэнэр үнэн шударгы, габшагай шанга ажалаараа нютаг ороноо шэмэглэн гоёожо, бүри баян дэлгэр болгожо, ажабайдалаа жаргалтай хүхюун болгожо байна.

Октябриин революциин урда тээ энэ нютаг Сибириин эгээл дүлии балай, харанхы мунхаг, холын сүлэлгэ каторгын орон байһан юм. Тэрэ үедэ эндэ ямаршье соёл культура, гэгээрэлэй эмхи үгы, промышленностиин нэгэшье предприяти байгаагүй. Хүдөө ажахыньшье ахир, тулюур туйтан, гэдэргэнги муу байдалтай һэн. Ороосо таряашье мүртэй таридаггүй, нютагай буряад зон гол түлэб үхэр малаа хараад лэ, арай хурай хоолойгоо тэжээдэг бэлэй. Адууһа малайньшье ашаг тон өөдэгүй һааб даа. Эгээл һайн газарынь хаанай засагай мэдэлдэ, баяд, ноёдой гарта байгаа бшуу.

Агууехэ Октябриин революциин наран Баргажан дээгүүр толоржо, үгытэй ядуу буряад, ород, эвенк арад зондо сүлөөтэ, жаргалта байдал асараа. Эндэхи ажабайдал үндэһөөрнь хубилгаа. Хэрбээ революциин урда тээ Баргажанда ойролоо 150 гаран һурагшадтай юһэн багахан һургуулиин байһан һаа, мүнөө аймаг соомнай ниитэ һуралсалай 42 һургуули, тэрэ тоодо 12—дунда, 6—найман жэлэй, 24—эхин шатын һургуулинуудта хамтадаа 12 мянган үхибүүд һурана. Арад зоной ажабайдалые һайжаруулха, баян дэлгэр, болбосон түхэлтэй болгохын тула парти, правительствын эсэгэ мэтээр оролдожо байдагайнь гэршэ жэшээ нютаг, тосхон бүхэндэ харагдана. Мүнөө болбогон һайн клуб, соёлой байшангүй нэгэшье тосхон, һууриин эндэмнай байхагүй. Хуу радиотой, зайн талай гэрэлтэй болоһон. Малшад, таряашадай үхибүүд болбосон һайн байра түхеэрэлгэтэй интернат һургуулинуудта гүрэнэй гаргаша дээрэ һурана. Тиихэдэ 1924 онло манай энэ ойролоо 57 багшанар хүдэлдэг байбал, мүнөө 659 багшанар, тэрэ тоодо дээдэ эрдэмтэй 240 хүн үхибүүдые эрдэм номдо һургана бшуу. Бүхы багшанарай хахадһаа олонхинь нютагай буряад, эвенк зоной дундаһаа урган гараһан хүнүүд. Тэдэнэй дунда эрхим түрүү багшанар С. Б. Сангадина, И. Т. Фадеев, З. Л. Дампилова гэгшэд «РСФСР-эй габьяата багша» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Совет засагай ашаа туһаар арад зоной эрдэм ухаан, бэлиг шадабари булаг шэнгеэр бурьялан гаража, соёл культура, гэгээрэл үзэгдөөгүй ехэ хэмжээндэ хүреэ. Баргажанай гол соохоо арбаад гаран хүн эрдэмэй доктор, кандидадууд болотороо урган гараа. Манай нютагай дүшэ гаран хүн элүүрые хамгаалгын болон искусствын габьяата нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнхэй. СССР-эй арадай артист, Гүрэнэй шангай лауреат Г. Цырынжапов, РСФСР-эй арадай артист Б. Балдаков, РСФСР-эй габьяата артист Ч. Шанюшкина, Буряадай габьяата артистнар Н. Раднаев, В. Буруев, Н. Манжеева болон бусадай нэрэ соло олондо мэдээжэ болонхой.

Урдань нютагай зон медицинын ямаршье туһаламжа үзөөгүй, үхибүүдэйнгээ үбдэхэ, үхэхэдэ лама, бөөнэр, мэдэлшэдтэ хандаха, тэдэнэй мэхэ гохоло орохо баатай болодог һэн. Түрэһэн үхибүүдэй хахадынь шахуу элдэб үбшэндэ нэрбэгдэжэ тоггонгүй гээгдэшэдэг бэлэй. Октябриин революциин һүүлээр арад зоной элүүрые хамгаалгада үзэгдөөгүй ехэ юумэн хэгдээ. Хэрбээ 1924 онло Баргажанда 45 оронтой больница, гурбан врач байгаа һаа, харин мүнөө 30 гаран врач, 220 дунда мэргэжэлтэй медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд ажаллана. Аймагай арад зоной элүүрые хамгаалгада хамта 1 миллионһоо дээшэ түхэриг мүнгэ жэлэй гүрэнэй бюджедһээ һомологдодог.

Совет засагай үедэ аймаг со промышленна 30 предприяти эхилхэгдээ. Энэ хугасаа соо хүдөө ажахышье үндэһөөрөө хубилаа. Мүнөө үеын бүхы машина техникээр зэбсэгжэһэн колхоз, совхозууднай гүрэндөө ороосо таряа, мяха, һү, ноосо ехээр худалдаха олзо доход элбэгээр оруулна. Хүдөөгэй зоной һуудал байдалшье жэлһээ жэлдэ баян дэлгэр, болбосон һайн боложо байна. Колхоз, совхозуудта ажалай түрүүшүүл эрхим хүнүүд олон урган гараа. Хамтын ажалай эмхидхэгдэхын урда, дүшөөд жэлэй саана аймагта хүдөө ажахын нэгэшье мэргэжэлтэн байгаагүй һаа, мүнөө колхоз, совхозуудта 220 гаран дээдэ дунда эрдэмтэй элдэб мэргэжэлтэд хүдэлнэ.

Социалис Ажалай Геройн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн 14 түрүү хүнүүднай аймагай зоной омогорхол болоно.

Аймагай ажалшад, малшад экономико, соёл культураа хүгжөөлгэдэ хэрэгтэ туйлаһан амжалтаараа омогорхон, түрэл правительстваа халуун зүрхэнэй гүнзэгы ... яехалан хүргэжэ, саашадаа үшөө толотомо үрэ дүн туйлаха, КПСС-эй XXIII съездын хараалһан асари ехэ түсэб хүсэндэ хүргэхөөр зоригжон, республикынгаа 45 жэлэй ойе тэмдэглэжэ байна.

К. БАДМАЕВ,
КПСС-эй Баргажанай райкомой секретарь.

ИНДУСТРИТА РЕСПУБЛИКА—НЮТАГНИ

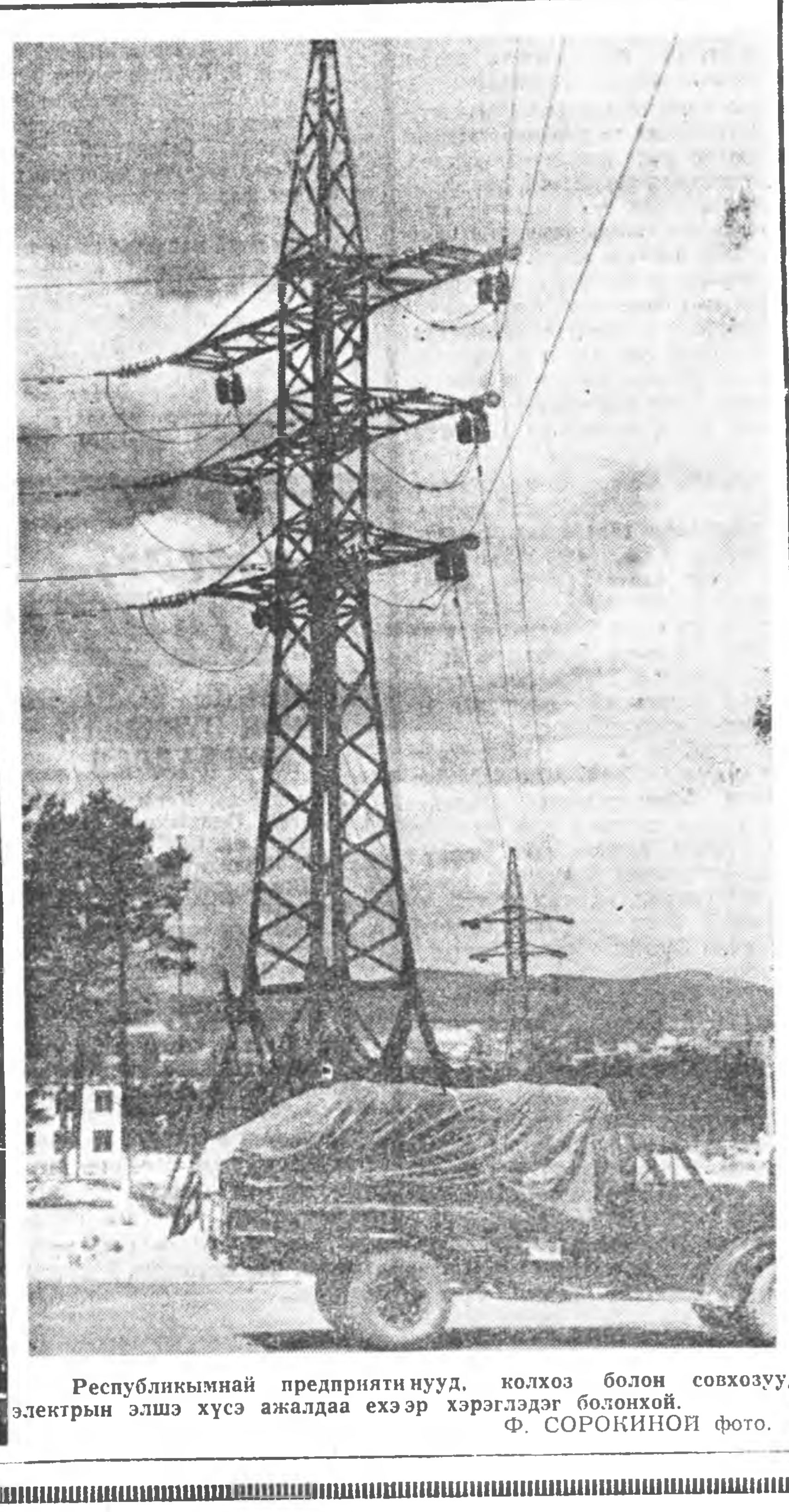
Бэшүүрэй үргэн харгы дээрэһээ гү, али Хори, Баргажан, Хяагта тээһээ, алишье зүгһөө, агаарһаашье түрэл Улаан-Үдыем шэртээд үзэгты. Манай гигант—Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой, ТЭЦ-эй мантан ута хоолойнууд, үндэр сагаан ордонууд сэгээн зунай уняар соогуур жэрбылзэн харагдаха. Ниислэл хотым үйлсэ тудамжануудаар улаан, ногоон галтайшье машинануудай гүйлдэхэ, шаргал трамвайнуудай хахиналдаха, виадук шадар паровоз, тепловозуудай хүндөөр уухилалдаха, «Электромашина» заводой хашаа соо гагнуурай галай ялагашаха, шэлэй заводой ехэ сонхонуудай наранда толорхо, Ленинэй орденто мяхаиай комбинадай корпусуудай жэрылдэхэ абаһаар лэ эли байха. Буряад орон соогуурни зурын гарадаг түмэр замаар гүйлдэһэн экспрессүүдэй дуун холуур сууряатадаг, хүсэ ехэтэ зайн гал дамжуулдаг булад бахананууд холо руу алхалалдан ошожо, һэбшээ һалхин утаһадтань наадажа байдаг.

Эдэ бүгэдые харан үзэн байхадаа, түрэл хото городни индустриальна түхэлтэй болоо, промышленна түбүүдэй нэгэн гэжэ этигэхэш. Гансашье Улаан-Үдымни жэшээ эндэ баримта болохогүй. Республикымни газар дэбисхэр дээрэ хото городууд үнөө олон. Барилгын үндэр кран дээрэһээ харахадам, Гусиноозерск хото тээһээ поездын шуумайжа ерэхэнь эли байдаг.

Галуута нуур... Дүшэн табан жэлэй урда тээ энэ нуурай сэнхир долгид эбхэржэ, хооһон тала, Тоёон дабаан үйтайгаар харагдажа байгаа. Харин мүнөө Галуута нуурай шулуу нүүрһэнэй уурхайе Буряад ороной кочегарка гэжэ хэлсэхэл ёһоороо хэлсэнэбди. Промышленностиин «хилээмэ» малтажа байдаг хүбүүдээрээ омогорхонгүй яалай.

Закаменск хото... Дүлии хүбшэ газар байһан энэ дайдада машинын хүнхинөөн, экскаваторнуудай шингалдаан, дүүжэн харгын хүүеэн замханагүй. Үнэтэ малтамал—вольфрам, молибден абажа, Эхэ орондоо тушаадаг нүхэднай Буряад оронойнгоо алдар солые холын нютаг, хизаарнуудаар дуудуулжал байдаг.

Тимлюй. Цемент гаргадаг заводой һураг сууе дуулаа ёһотойт. Би өөрөө барилгашан хүн һэн хойноо цемент, хирпиисэ, модонтой тон танил, тэдэниие мэдэхэл байхаб. Тимлюгэй заводой гаргаһан цементээр Улаан-Үдынгөө олохон гэр, ордонуудые бодхоолсоо һэм гэжэ хэлээ һаам алдуу болохогүй.

Республикымнай предприятинууд, колхоз болон совхозууд электрын элшэ хүсэ ажалдаа ехээр хэрэглэжэ болонхой.
Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Комсомолшуудай барилга гэгдэһэн целлюлозо-картоной комбинат (ЦКК) тухай хэдэн үгэ хэлэхые хүсэнэб. Энэл комбинадай ашаглалгада үгтөөд байхада, түрэл Буряад оронойм промышленна арга боломжо яаһан ехэ болохоб! Мүнөө энэ комбинадые барижа байһан хүбүүд, басагадууд эршэ зоригтойгоор ажаллажа байна. Тэдэнэй амжалта, илалта тухай газетэдэ уншахадаа, үнэн зүрхэнһөө баясадагби.

...Барилгын үндэр кран дээрэ сүлөөгүй һуугаашье һаа, түмэр замаар шуумайн үнгэрһэн поезднуудые харадагби. Ута улаан нарһадые нахиитар ашаһан эдэ составуудай наяржа гарахада, республикынгаа баялиг тухай бодол түрэдэгби. Ногоон тужа, хүбшэ ой манайда ехэ даа.

Би эндэ олые шашаха дурамгүй. Түрэл республикынгаа 45 жэлэй ойе угтажа байхадаа, дүшэн табан жэлэй туршада хэһэн алхамуудаа дахин дахин һанахадаа, гансал мал ажалтай шахуу ажаһууһан буряад зоной хуби заяанай хэды ехэ үлзытэй, жаргалтай байһан тухай бодолдо абтанам.

Ямар ехэ хубилалтанууд болоо гээшэб?!

Манай түрэл город жэл ерэхэ бүри хубилжа, болбосон түхэлтэй, гоё һайхан боложо байна. Эндэшье, тэндэшье башенна кранууд тэнгэри тээшэ ербыжэ, шэнэ барилганuудай олоор бодхоогдожо байһые элишэлнэ. Городоймнай алишье зүгтэ, түбэй газарта, заха хизаарнуудта, хаа хаанагүй шэнэ барилганууд үндын бодожо байһаар.

Ниислэл Улаан-Үдымнай экономическа, культурна хубилалта республикымнай хүгжэлтэтэй сэхэ холбоотой юм. Республикымнай бүхы экономико, арадай ажахын һалбари бүхэн хүгжэлтын шэнэ шатада хүрэнхэй. Арадай ажахын үндэһэ һуури болохо промышленность хурдан түргэнөөр хүгжэнэ. Манай республика Эхэ оронойнгоо ондоо республика, область, хизаарнуудтай, хариин олон гүрэнүүдтэй экономическа харилсаа холбоотой юм. Улаан-Үдын промышленна предприятинуудта бүтээгдэһэн орёо оньһон приборнууд, электродвигатель, модон, хюрөөдэмэл материал, сонхын шэл онло ондоо байгуулалтатай хариин гүрэнүүдтэ эльгээгдэнэ. Цемент, парин сэмбэ, бүд, угаагдаһан ноосон, гэрэй детальнууд, эдеэ хоолой зүйлнүүд Эхэ ороной алишье зүг тээшэ манай эндэһээ абаашагдана.

Буряадай республикын, Улаан-Үдын завод, фабрикын тамгатай промышленна продукци олон хилэ, далай мүрэнүүдые дабан, социалис лагериин аха дүү оронуудта, ондоошье гүрэнүүдтэ хүргэгдэжэ байна. Республикымнай хүдэлмэришэн анги һайн шанартай продукци бүтээхэтэй хамта, өөһэдынгөө халуун амаршалга дохёо ондоо оронуудай ажалша арадта хүргэжэ байна.

Социализм байгуулжа байгаа аха дүү Монголой Арадай Республика, Болгари, Чехословаки, Венгри, Югослави, Румыни, Польшо, холын Куба, Африкын, Азиин, Латиин Америкын хэдэ хэдэн гүрэнүүд манай республика дотор бүтээгдэһэн продукци, машина абахые захил хэдэг болонхой. Улаан-Үдын «Теплоприбор», «Электромашина» заводуудай, промышленностимнай гигант — Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой, ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэд ондоо гүрэнүүдэй хүдэлмэришэн ангитай экономическа нягта холбоо барисаа байгуулаа. Хүдэлмэришэн ангимнай эрхим түлөөлэгшэд, мэргэжэлтэд зарим эдэ гүрэнүүдтэ ошожо, промышленность байгуулха, шэнэ барилганuудые эрхилхэ хэрэгтэнь нүхэрной туһаламжа хүргэдэг юм.

Би республикынгаа хүдэлмэри ангиин түлөөлэгшэб. Энээнһээ ... шахтануудта ажаллажа үзөөб. ... жэлэй туршада локомотив-вагон һэбарилгын заводто хүдэлөөб. ... барилгашанай мэргэжэлдэ ду... байһандаа тэрэнээ шэлэжэ ... Шэнэ гэрнүүдэй жэрылдэн бо... город, хүдөө нютагуудай түхэ... рай хубилгахала, үнэн зүр... баясадаг, барилгашан мэргэжэ... омогорходогби.

Үглөөгүүр ажалдаа ошохо... али үдэшэниинь бусахадаа гү, ... тойрон байдалые шэртэн хар... Ажалша зон ажал тээшэ ... ЛВРЗ-гэй хашаа руу хүдэлм... олоороо һубарилдан орохо. А... трамвайн зогсолог газарта хүн... роо хүлеэжэ байха.

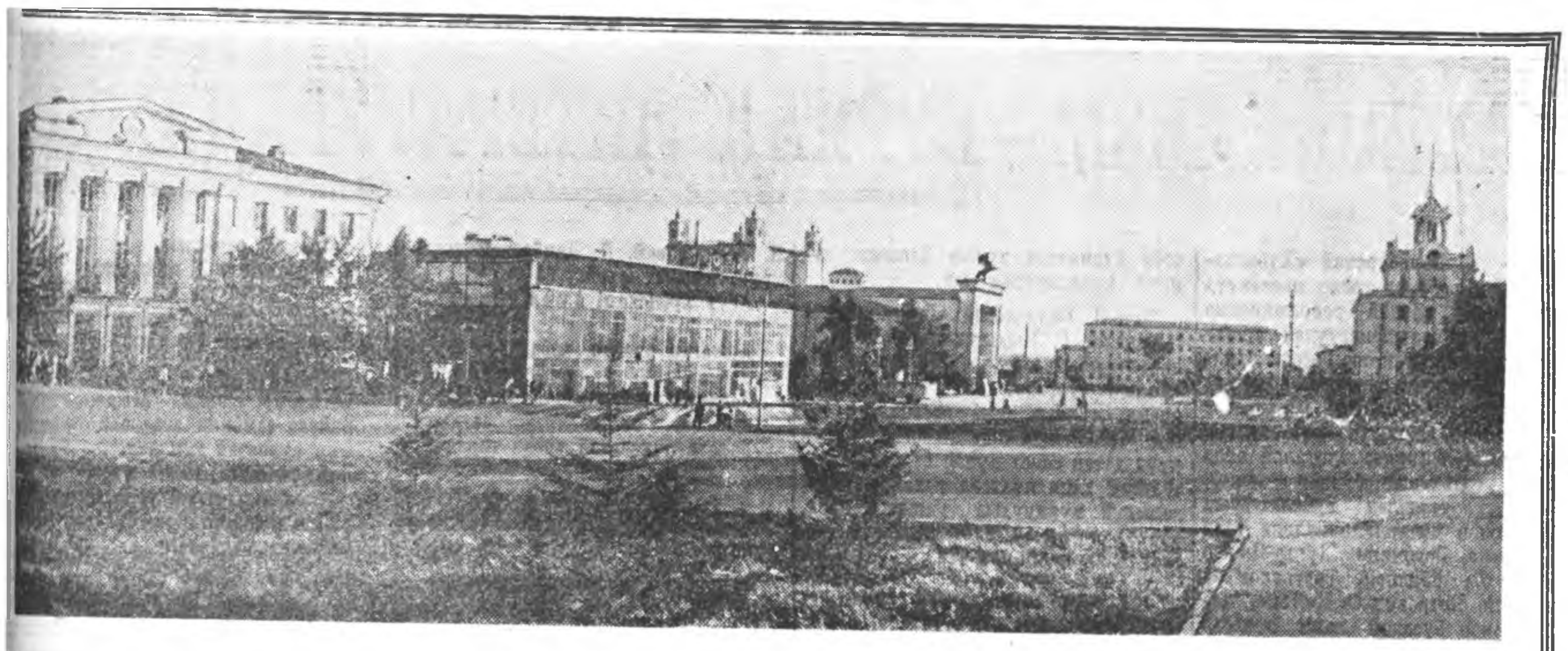
Эдэнэр бултадаа ямар нэгэ ... байгуулхы ажал хэхээ яаран... дэнэ. Ямаршье ажал, ямаршье ... хүндэтэй, арад зондо хэрэгтэй ... Тиигэбэшье хүдэлмэришэн ... түлөөлэгшэдые, завод, фабри... шэнэ барилганууд тээшэ ... ябагшадые хараха дуратай ... дэнэй хүдэр гараар, эршэ зо... орёо оньһон приборнууд, хүсэ ... электрическэ машинанууд, ... продукци бүтээгдэнэ. Тэдэнэр ... публикаяа суурхуулжа, ал... лыень дуудуулжа ябана.

Манай республикын мүндэл... болоһонһоо хойшо 45 жэл ... Хүгжэнги экономикотой, түрүү... туратай республика болонхо... оронойнгоо бусад область, ... нуудай эбтэй бүлэ соо мандан... на, һалбаран хүгжэнэ. Би ... Шэбэрэй аймагай Подлапатка ... нютагтайб. Тиишээ жэл бүри ... ерэдэгби. Улаан-Үдэ город мэ... барилганууд хүдөө тосхонууд... дожо байнхай. һүүлэй үедэ ... түрэһэн тосхондо больница, ... ли, клуб баригдаа. Колхозниг... босон түхэлтэй шэнэ гэрнүүд... ороно. Тэдэнэр ажана тэниг... хинэһэн байдалтай болоо.

Эдэ бүгэдые харахадаа, сэ... хэмни баяраар халидаг. ... ород, мүн ондоошье яһата... эетэйгээр ажаллажа, респу... гаа, Эхэ оронойнгоо баялигые... хажа байна. Ажалша хүн бү... рэл нютагайнгаа хү... баясана ёһотой. Манай ... үзэсхэлэн гоё байгаалитай, ... та малтамалнуудаар баян, ... турна эрилтэ хангаха арга ... байгуулагдаа. Оперо болон ... театрай соло холуур суу... Москваһаа дамжуулга гэртэ... телевизоороор харанабди. ... жуулга хэдэг «Орбита» ... һууриие манай бригадын ба... бодхоһон байна. Соведүүдэй ... гай залгалаа гэр, Радиогой, ... управлениин байшангуудые... һургуули, үхибүүдэй са... олон дабхар байрын гэрнүүд... лэй жэлнүүдтэ манай бригад... һан юм.

Хүгжэн һалбаржа байһан ... ликадаа омогорхоноб. Баяс... горхохо олон юумэ манда ... нэй олониинь хүдэлмэришэ... хүсэ шадалаар бүтээгдэнэ. ... ришэн анги республикынгаа ... гые улам арьбадхаха юм. ... би батаар этигэнэб. Хүгжэн ... лэ манай омогорхол болоһон Буряад нютагнай гэжэ юрөө... лэнтэйб.

И. КАПТЕ...
3-дахи СМУ-гай барилг...
РСФСР-эй социалис мүрыс... эрхимл...

НИИСЛЭЛ ХОТОМНАЙ ХҮГЖЭН ҺАЛБАРНА

Сэлэнгэ Үдэ мүрэн хоёрой ...улзажа хүтэрэлдэн, тунгалаг ...элмэн долгёо алдарта Байгал ...удар үлгыдэн ошоһон газарта, ...урбан зуун жэлэй саада тээ ...всагууд түрүүшын модон гэр... ...үүдэй торхые бодхооһон түү...тэй. Тиихэдэ тэдэнэй хэнэйнь... ...ье толгойдо ерээдүйн ехэ го...одой һуури татабабди гэһэн ...одол ороогүй ёһотой. Аяар ...0 жэлэй турша соо хууша...й Дээдэ-Үдэ мүртэй ургажа ...раагүй. Имагтал Октябриин ...еволюциин мандажа, 1923 он...о Буряадай Автономито Совет ...оциалис Республикын бии бол...гдоходол, түрэл ниислэл хо... Улаан-Үдэмнай гаһар түргэ...эр урган үндыжэ эхилээ бэ.... Сибириин багахан хотодо ...880 ондо байрын 641 гэр, тэ...нэй миил 9-ниинь шулуун гэр...үүд байһан юм. Оройдоол най...ан жэлэй туршада, 1959—...966 онуудта, городой бии бол...гдоһонһоо хойшо 292 жэл соо ...аригдаһан фондын 80 шахуу ...роцентнь баригдаһан байха ...м. Эдэ жэлнүүдтэ 16 мянга, ...ран бүлэнэр шэнэ болбосон ...ухэлтэй байрануудта нүүжэ ...юо. «Һархяаг, жэмэс түүхээ ...ишэдэ урдань ябагша һэмди. ...агаашье түргэн юм гээшэб. ...лаан-Үдэмнай танигдашагүй ...ё һайхан болошоо»,—гэхэ хү...үүд наһатайшуулай дунда за...һаа дайралдаха. Энэньшье ...ихалгүй. Парти, правительст...мнай совет хүн зонойнгоо бай...лые түбхинүүлэн һайжаруул...н түлөө анхаралаа ехээр та...на бшуу.

Городой индустриальна хур...н түргэн хүгжэлтэ 1932 он...о эхилээ һэн. Түрүүшын та...н жэлнүүдэй үедэ зүүн зүгтэ... айхабтар томо промышлен... предприятинуудай — паро...-вагонно заводой, теплоэлектроцентралиин, оньһожоруулагдамал шэлэй заводой, мяха-консервын комбинадай, мелькомбинадай корпусууд урган бодоо бэлэй. Автокранууд, гоё һайхан мебельнүүд, нооһон бүд, электромоторнууд, хубсаһа угаадаг машина болон нарин нягта приборнууд, шэл шаажан гүйлгэһэн һайн һуулганууд, промышленна үшөө олон эд бараануудые улаан-үдынхидһай бүтээн гаргана. Мүнөө үедэ город соо жэлдээ 345 миллион 511 мянган түхэригэй промышленна продукци бүтээдэг 55 промышленна предприяти хүдэлнэ. Совет засагай 50 жэл соо город дотор промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 2300 дахинһаа үлүүгээр ехэ болоо. Тиихэдэ долоон жэл соо промышленна продукци гаргалга хоёр дахин, ажалай бүтээсэ 38 процентээр ехэ болоһон байна. Город соо 147,5 миллион түхэригэй гол фонднууд ашаглалгада оруулагдаһан байна. Промышленностиин гол фонднууд 1958 оной хэмжээтэй сасуулхада 1,8 дахин ехэ болоо.

Ажаһуудалай эрилтэ хангаха хэрэг ехээр хүгжөөгдөө. Город соо гутал хубсаһа һэльбэн хадхаха мастерскойнууд болон ательенүүд, парикмахерсканууд болон фотоательенүүд, хубсаһануудые химическэ аргаар сэбэрлэлгын болон шэрдэлгын пунктнууд мэтэнүүд үргэн олоор байгуулагданхай.

Түрэл хотымнай ерээдүйн шэнжэ шарай бүри һайхан болохоор хүлеэгдэнэ. Октябриин 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ, Илалтын нэрэмжэтэ проспектнүүд баранай сэдьхэл баясуулна. Ленин үйлсэ ошотороо танигдашагүй гэхээр болохо юм. Энэ жэлэй турша соо Советскэ районой газар дээрэ 60—80 байратай 7—8 гэрнүүд баригдаха. Хойто жэл «Эрдэм» кинотеатрай орондо 600 хүнэй һууха, 300 хүнэй һууха шэнэ кинотеатрнууд бодхоогдожо байнхай. Ленин үйлсэдэ шэнэ гостиница бодхоогдохоор хараалагдаад байна.

Хоёр жэлһээ РСФСР соо ори гансахан сувенирнэ фабрика манай Улаан-Үдэ хотодо баригдажа эхилхэнь. Тиихэдэ хойто жэл гуталай шэнэ фабрикын һуури табигдахань. Хүгжэмэй училищитай зэргэлээд 350 хүнэй һууритай Буряадай драматическа театрай байшан баригдаха. Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ пединститудай баруун урдаханань гол байрынь шэнэ байшан үндыжэ эхилхэ. Технологическа болон культурын институдуудай байшангууд һаяын сагуудта баригдажа дүүргэгдэхээр хараалаганхай.

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэйнь ойн гүйсэхээ дүтэлһэнтэй дашарамдуулан, Советүүдэй талмай улам һүрөөтэй һайхан болгогдохо юм. Элдэб һайндэрнүүдые үнгэрэгэхэдэ таарамжатай зохид боложо үгэхэ байна.

Энэ жэлдэ хизаар ороноо ба түүхэ шэнжэлэлгын баруун зүгэй культурын музейн байшан баригдажа эхилхэнь. 25—30 мянган хүнэй һууритай стадион баригдахаар түсэблэгдэнэ.

Үдын урда бэедэ һүүлэй жэлнүүдтэ барилга нилээд хэгдээ. Саашадаа бүри ехэ барилганууд болохо юм.

22 гектар газарые пионернүүдэй ордон эзэлхэ. Энэ барилга Үдын урда бэедэ, Бабушкин үйлсын зүүгээр болохо байна. Тэрээнтэй зэргэлээд шахуу уһанда ородог бассейн малтагдаха; мүн Октябрьска райондо шэнэ поликлиникэ баригдажа эхилэнхэй.

Городой айхабтар ехээр хүгжэн хубилһаниинь тэрэнэй бюджедээр тодоруулагдана. Улаан-Үдын бюджет 1924 ондо 33,9 мянган түхэриг байһанаа, 1967 ондо 20654,5 мянган түхэриг хүрэтэр ургаа гэхэ гү, али 610 дахин шахуу ехэ болоо. Гансахан үнгэрэгшэ 1967 ондо городой бюджедһээ арадай ажахыда 6660,9 мянган түхэриг, гэгээрэлдэ — 7784 мянган түхэриг, элүүрые хамгаалгада — 5594,5 мянган түхэриг һомологдоо бэлэй.

Тиихэдэ гудамжанууд болон талмайнуудые болбосон түхэлтэй болгохо талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ, шэнэ скевернүүд таригдан байгуулагдаха.

Мяханай комбинат тээшэ ошоһон трамвайн харгы табиха, городой водопроводой уһа абалгын барилгануудай хоёрдохи ээлжээе бариха, городой канализаци бариха хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ. Үдэ мүрэн дээгүүр гараха хоёрдохи хүүргын барилга хэгдэхэ, городой 10 мянган номертой хоёрдохи автоматическа телефонно станци баригдажа эхилхэ юм.

Городой ажалшад бүхы продукци гаргаха хахад жэлэйнгээ түсэбые 103,2 процент дүүргээ. Абаһан уялгаяа дүрбэн үдэрөөр уридшалан дүүргээ.

Ондоогоор хэлэбэл, түсэбһөө гадуур 6 миллион түхэриг үлүүлэн гүрэндөө үгэһэн болоно.

Манай гүрэнэй үндэһэ һуури табигша В. И. Ленинэй түрэһөөр түүхэтэ 100 жэлэй ой дүтэлжэ байна гээшэ. Энэ ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө городой ажалшад бүхы хүсэ шадалаа гарган хүдэлжэ байна. Улаан-Үдэ хотомнай ойрын жэлнүүдтэ улам үргэдэн һалбаржа, хүнэй сэдьхэл буляан байг лэ!

А. СЫРЕНОВ,
ажалшадай депутадуудай Улаан-Үдын городой Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

ШЭДИТЭ САГ, МЭНДЭ АМАР!

ЭБТЭЙ, ЭЕТЭЙ совет арадуудай бүлэ соо Буряад оронноймнай хүхэтэ 45 жэлэй туршада туйлаһан, амжаһан, илаһан юумыень дурсаха, тоолохо болоо һаа, урдаа оргошогүй олон, захадаа гарташагүй үргэн даа. Хүн бүхэн Эхэ оронойлгоо илалта, дэбжэлтээр баясана, омогорхоно.

Зон нүхэдэйнгөө ходоодоо омог дорюун, энхэ элүүр ябахын тулада аһан шадалаараа оролдожо, 33-дахи жэлээ ажаллажа ябаһан эмдал хүниие илангаяа совет арадай элүүрые хамгаалгын гайхамшагта хүгжэлтэ баясуулдаг, омогорхуулдаг бэзэ.

Манай орондо 10.000 хүн бүхэндэ 25 врач хүргэнэ. Хаанта засагай үеынхидэ орходоо ... хүн хоёр дахин ута наһа эдлэнэ. Дунда зэргээр 70 наһа хүрэнэ бшуу. Урдаһай Россин арадай элүүрые хамгаалгада жэлдээ 91 мүнгэнэй һомологдодог байгаа һаань, мүнөө 34 түхэриг гаргашалагдана. Жэшээд, сасуулаад үзыт, арадай элүүржүүлгэдэ мүнгэ һомололго дүшэ дахин шахуу ехэ болоол!

Улад зоной болбосорон хүмүүжэхэ, гэгээрхын, элүүр энхэ ябахын, баян дэлгэр ажаһуухын түлөө Коммунис партимнай, түрэл засагнай анханһаа хойшо халуун анхарал, хүсэ зөөри гамнадаггүйнь элитэ нэгэ гэршэнь энэл!

Арадай элүүрые хамгаалха хэрэг саашадань улам дэбжээхэ тушаа СССР-эймнай Верховно Соведэй һүүлшын сессиин тогтоол, шиидхэбэринүүдые сэдьхэлээ хүдэлгэнгүй уншалтай аал? Дээдэ засагаймнай хараалһан шэнэ хэмжээ ябуулгануудай бэелэл арад түмэнэймнай үшөө ехэ туһа, зол жаргал олгохонь!

...Хори тосхондомнай нёдондо намарһаа нээгдэһэн больницын гурбан дабхар ордоной үүдэ татажа орохо бүреэ сэдьхэлээ хүдэлгэнгүй ябажа шададаггүйб. Улаан-Үдэһөө зүүлжэнхи хори буряадуудые бүгэдыень мэдэлдээ хамжуулан, мүлжэжэ, хууража байһан тайшаа гулваанарай түб байһан Хори һууринда табяадхан жэлэй саана ... медицинын хүдэлмэрилэгшэ үгы байгаа. Лама, баяшуулай дабхар дарлалта, ... янзын социальна үбшэнэй нэрбэлтэ доро урданай зон хэды ехээр тулидаг, зободог, сагһаа урид нүгшэдэг байгааб даа?..

Зу...абин хүнэй нэгэ доро эмшэлүүлхэ больницадамнай мүнөө аргаламжын бүхы юумэн гүгэд. Хоёр врачтай хирургын таһ...раци хэдэг кабинет. Урданай агта орёо хүндэ операци хүүлэжэ, үхэлэй аюулһаа абаруулхаһаа ...тагай, хадьхада хоролхуулжа хүн хосордог байгаа. Сенологическэ лабораторидомнай һэргылэлгын шалгалта үргэнөөр хэгдэнэ. Хаа...н урдань яһанай ян үбшэндэ дайра...даад, «эмшэн» ламанарта аргалуулааб гэжэ үбшэнөө улам һэлэрээгээд, аргаа барагдахаяа шадалтайшаг зарим нэгэн Шэтэ город ошожо, амба сарай сэнгээр гурба дахин тарилга хүүлээд, шортоо ябаад бусадаг байгаа.

Больницымнай таһаг бүхэндэ аргаламжын шэнэ онол шудалһан мэргэжэлтэн бии: үхибүүдэй врачнууд, эхэнэрэй эмшэн, хамшаг үбшэнэй аргашан, нервын, шүдэнэй, нюдэнэй врач... Ганса нюдэ үбшэнтэнгүүд урдань ямар олон байгаа гээшэб? Харин мүнөө залуу мэргэжэлтэдтэ танюулха, харуулхын тэдысэ трахома бэлэрээшье һаа, хаанаһаашье олдохоо болёо. Тэрэ үбшэниие имагтал зураг дээрэ хаража болоно.

Анха түрүүн тогтоһон Хүлэй больницада гансал фельдшер хүдэлдэг байгаа һаань, мүнөө ганса аймагаймнай түбтэ 16 врач, 100-гаад фельдшер, медсестранар ажаллана. Больницымнай дэргэдэ врачнарайнмай хүсэл оролдолгоор медсестрануудай хоёр жэлэй һургуули хүдэлнэ. Иигээд августын эхеэр 25 хүн тэрэ һургуули дүүргэжэ, шэнэ бүлэг медицинын мэржэлтэд аймагай ажалшадай элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудта ошожо хүдэлхэнь. Аймагтамнай манай больницаһаа гадна дүрбэн участково больница, 23 фельдшерскэ пункт, нэгэ санатори бии юм.

Медицинын эрдэм наукын, техникын һүүлшын туйлалтануудаар зэбсэгжэһэн, олон мэргэжэлтэд врачнуудтай, материальна түгэд баазатай Хориин больница гансашье өөрынгөө аймагай бэшэ, мүн Яруна, Хэжэнгэһээ ерэһэн үбшэнтэндэ туһаламжа үзүүлдэг.

Шэнэ больницынгаа түрүүшын алхам саашанхи улам эдэбхитэ хүдэлмэриингөө үнлэһэ һуури болгон, эбтэй эетэй манай коллектив бүри эршэмтэйгээр ажаллаха, арадай элүүрые хамгаалха, һайжаруулха СССР-эй Верховно Соведэй сессиин гаргаһан тогтоол нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлхэ хүсэл эрмэлзэлгэтэй.

Хүнэй зол жаргалай, арадай ашаа туһын тулада парти, правительствымнай үтэр бүхэндэ гаргажа байдаг анхарал оролдолгын тодорхой баримта жэшээнүүд гансашье аймагаймнай ажалшадай элүүрые хамгаалгада бэшэ, мүн соёл гэгээрэлэйнь хүгжэлтэдэ, гэр байдалайнь һайжаралгада эли тодоор харагдана. Ганса Хори тосхондо имагтал энэ жэлдэ шэнэ түхэлэй кинотеатр, универмаг нээгдээ. Гурбан дабхар һургуулиин гэр дүүргэгдэжэ, соёлой ордоной һуури табигдажа байна. Больницымнай поликлиникэ уужам һарууһ байшанда оруулагдахань. Байрын олон гэрнүүд бодоно. Шэнэ жэлһээ хүдэлмэришэд, алба хаагшадай салин хүлһэн горитойгоор нэмээ...

Аймагаймнай ажалшадай үйлэдбэриин амжалта мүн лэ баясамаар һайн. Малай шэмэ абаха, гүрэндэ худалдаха талаар хахад жэлэй түсэб бүхыдөө үлүүлэн дүүргэгдээ.

Зол жаргалта бүхы совет арадаймнай саашанхи дабшалта сагые ахижа, галабые бүри гайхуулжа байг лэ гэжэ юрөөл табин, энээхэн тэмдэглэлээ түгэсхэнэб.

Д. СЫМПИЛОВА,
Хориин аймагай больницын дэргэдэхи поликлиникын медицинскэ фельдшер.

Хүхюу дуунууд зэдэлнэ.
Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Ш. НИМБУЕВ

САЯНАЙ ОРОЙҺОО...

Саһата үндэр
Саян дээрэ
Бабжа баатартал,
Батаар зогсонхой,
Нюрга сэхэлэн,
Нюдөө хурсадан,
Һайхан Буряад
Баян ороноо
Һарабшалан хаража,
Баярлан байнаб.

Сэгээн Байгал,
Сэнхир торгон
Хадаг һануулан,
Хабатай һайханаар,
Харагдан байна.
Долоон доншуур
Долгёо-дэлһээ
Намжар гоёор
Намнан наадана.

Баранда суутай
Бархан уула,
Һэбшээлэн байдаг
Һэбхеэн уула
Хараани холоһоо
Харалсан һууна,
Мэндээ эльгэлсэн
Мэшээлдэн байна.

Галуута, Яруна
нуурнууд гэхэдэ
Газарай хани
«Молнёор» дамжуулан,
Амар мэндээ
Абалсан толорно,
Хэрэгтэй юумээ
Хэлсэн мэлмэрнэ.

Эдеэшэжэ байһан
Элдэбын жэмэстэй
Ногоон тайга,
Ногоон дайда,
Толитон хүхэрһэн
Тоором, нуурнууд,
Түлөө дахуулһан
Түмэн ангууд,
Талаяа бүрхөөһэн
Тарган малнууд—
Эдэ бүгэдые
Эндэһээ хаража,
Эльгэлэн баясанаб.

Хориин колхоздо,
Ториин совхоздо,
Түнхэн нютагта,
Түгнын го... —
Хаа хаанагүй
Хайшын х... ...наан:
Хаа хаанагүй
Хони хайшалаан...
Хаа хаанагүй
Хамсы шамуулһан
Халуун хаһа—
Халуун ажал...

Баяртай хүнүүдэй
Баатарлиг ажалы
Харан, урмашан,
Хабархан байнаб.

Дүшэн табанайнь ойн баяраар
Дүүрэн шарайтай
Буряад ороноо
Амаршалан дуугаа
Түүрээн дууланаб.
Агаар дүүрэн
Һүнэй дээжэ
Альган дээрэнь
Табин дууланаб.

Арюун шэнэхэн
Торгон хадаг
Алдалан барижа,
Дохин дууланаб.
Һүр жабхаланта
Улаан тугтань
Һүгэдэн, таалан,
Омогорхон дууланаб.

БУРЯАД ХҮНЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

Очерк

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ц. Номтоев.

1.

ХҮНЭЙ хуби заяан... Хүн бүхэндэ тэрэ элдэбээр эрьедэг. Золтой гү, али золгүй хуби заяан гэжэ байха. Теэд хуби заяан гээшэмнай дээрэһээ заяагдаһан, заатагүй энэ хүн жаргал эдлэхэ гү, али зоболон амсаха гэжэ табигдаһан байдаггүй. Ямараар наһанайнгаа зам эхилээбши, хүн түрэһэн зорилгоёо ямараар ойлгообши, тэрээнһээ дулдыдажа, хүнэй хуби заяан тодордог...

Энэ талаараа мэдээжэ поэт, хуушанай багша Цокто Номтоевич Номтоевой ажаябадал жэшээ боломоор. Цокто Номтоевичой хуби заяан—Совет үедэ ажаһууха золтой байһан буряад хүнэй хуби заяан ха юм!..

2.

1930 ОН... Хориин долоон жэлэй һургуули түгэсхэһэн, хори наһанайнгаа хормой һаяхан гэшхэжэ ябаһан хүбүүн багша болохо хүсэлтэй, республикын ниислэл хото ерэжэ, бурпедтехникумдэ ороһон юм гэлсэдэг.

Тэрэ үедэ үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадалые үндэһөөрнь усадхаха гэһэн гүрэн түрын удха шанартай хэрэг бэелүүлэгдэжэ байһаниинь ойлгосотой. Теэд багшанар дуталдаха. Үзэг бэшэгтэй нютагай залуушуул, нэн түрүүн комсомолшууд энэ нангин хэрэгтэ хабаадуулагдадаг һааб даа. Зүгөөр революциин урда тээ бүхы хүн зонойнь тон үсөөхэн хубинь үзэг таниха байһан Буряад орондо 1930 ондо тиимэшье олон бэшэгтэйшүүл байгаагүйнь эли. Имагтал тиимэһээ ликбезэй кампанида һурагшадые, нэн түрүүн багша болохоор бэеэ бэлдэжэ байһан зониие хабаадуулһаниинь эли.

Тиигэжэ бурпедтехникумдэ жэл тухай һуралсаһан Цокто хүбүүн тэрэ үедэ Буряадай республикын бүридэлдэ ородог байһан Эхирэд-Булгадай аймагай Усть-Орда тосхон эльгээгдэжэ, колхозой залуушуулай һургуулида багшалба.

— Үдэртөө эдэбхи зоригтойгоор колхозойнгоо хүдэлмэри хээд лэ, үдэшэнь һургуули болгогдоһон уйтахан буряад гэртэ сугларжа, аргагүй шуналтайгаар ном үзэдэг тэрэ үеын залуушуул мүнөөшье нюдэндэм харагдадаг. Ямар дуратайгаар тэдэнэр һурадаг гээшэ һэм! Гэрэлнайшье гэжэ өөхэн дэн. Керосин дуталдаха. Зайн галай шэди тухай дуулаашьегүй хүбүүд, басагад бии һааб даа,—гэжэ нэгэтэ Цокто Номтоевич дурсажа һуугаа бэлэй. Үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадалые усадхалганда хабаадажа, багша болохо намтараа эхилһэн энэ хүнэй хөөрөөе мүнөөнэй залуушуул ехэл һонирхожо шагнадаг.

— Багшын шүлэ халбагадажа эхилһэн намтарни иимэ юумэл даа,—тээд Цокто Номтоевич хүхюутэйгээр эльгэ хатаад, буурал тажа ябаһан үһэеэ эльбээд абалаг зантай...

Эхирэд-Булгадта жэл тухай хүдэлөөд, бурпедтехникумдээ бусажа, һуралсалаа үргэлжэлүүлбэ. Гушан дүрбэн ондо багшын диплом хармаалжа гараһан Цокто патриотическа үзэл мэдэрэлэй долгиндо абтажа, Буряадай морин сэрэгтэ алба хэжэ эхилһэн юм. Тэрэ үе саг тухайдаа поэт өөрөө иигэжэ бэшэнэ: «Тиихэдэ манай полк Доодо-Онгостойдо (мүнөөнэй Дивизионная станци—Ц. Д.) сэнхирхэн Сэлэнгын эрьедэ байрладаг һэн. Үглөөгүүр бүри морёо уһалхаяа ошожо ябаһан кавалеристнүүдэй хонгёо хоолой нарһан тужые суурятуулдаг юм һэн. Тэдэнэр иимэ дуу дуулалдаха дуратай бэлэй:

Доодохон-Онгостойн адагта
Дуулимхан Сэлэнгын эрьедэ—
Дурасхаалта гоёхон газарта
Дорюухан сэрэгүүд байжа
байдаг...»

Хоёр жэлэй туршада эрхим һайнаар албаяа хэжэ дүүргээд, Цокто Номтоев Яруунын аймагай Эгэтын эхин һургуулиие даагшаар эльгээгдэһэн байгаа. Тэрэ үедэ заалгаһан шабинарынь мүнөө үһэеэ сайжа, үбгэржэ эхилээ юм ааб даа. Цокто Номтоевичто балшар наһандаа заалгаһан, мүнөө Эгэтын интернат һургуулиин директор Цырендоржо Эрдынеевич Шагдаров нэгэтэ иигэжэ хөөрөө һэн:

— Гушан зургаан оной ноябрь соо гээшэ һэн ха. Юрэдөө саһан оронги, хүсэд үбэл болоодүй байгаа һэн. Шэнэ багша ерэхэнь гэжэ дуулдаба. Уданшьегүй сэрэгэй хубсаһатай залуу хүбүүн хүрэжэ ерээд, бидэндэ багшалжа эхилээ. Хөөрүү, хүхюу абари зантай шэнэ багшадаа бидэ ехэл түргөөр дурлашоо һэмди...

3.

ДАЙН... Шэхэ руу шүбгөөр хадхаһан шэнги хахираар дуулдадаг энэ үгэ үнэн бэеэ бэелжэ, амгалан ажабайдалыемнай эбдэхээ байна гэжэ үсөөхэн зон тухайлдаг бэлэй.

Дэлхэй дээрэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тухай хэблэлэй хуудаһаар алгадгүй ажаглажа һурашаһан залуухан багша һанаандаа юу-хээ һэжэглэдэг һэн. Гэбэшье дүшэ нэгэн оной һуралсалай жэлые хабар түгэсхэхэдөө, шабинартаяа удаанаар хахасахамни гэжэ тэрэ хаанаһаа мэдэхэ һэм даа. Тиимэһээ аржытар бэшэгдэһэн табельнүүдыень барюулаад, шабинараа зунай амаралтада табихадаа:

— Хойто жэлдэ үшөө һайн һурахаар лэ һайнаар амарыт даа. Намар уулзатараа баяртай!—гэжэ хэлэһэн юм. Теэд... Намар уулзаха саг ерээгүй. Дайн эхилһээр һара үлүүтэй болоод байхадань, Цокто Номтоевич гартаа мелэй орондо буу барижа, Эхэ ороноо хамгаалхаар мордохо баатай болоо.

Хахад жэлһээ багтай үлүүхэн хугасаа соо армиин политическэ хүтэлбэрилэгшэдэй һургуулида һурахаһаа бэшэ тээнь, Цокто Номтоевич дайнай халуун дүлэн соогуур ото шахуу ябажа гараа юм. 321-дэхи стрелково дивизиин миномётно батарейн комиссаршье ябахадаа, һүүлдэнь табадахи артиллерийскэ дивизиин гвардейскэ миномётно батарейн командирай орлогшошье ябахадаа, сэрэгшэдые хүмүүжүүлгэдэ бүхы эрдэм бэлигээ зорюулдаг байгаа.

Цокто Номтоевич Сталинградай тулалдаанда хабаадалсажа, генерал Паулюсай армиие үнэһэн тоборог болгоосоһон габьятай. Тиимэл хадаа «Сталинградые хамгаалһанай түлөө» гэжэ медаляа ехэл үнэтэйдэ тоолодог бэзэ.

Цокто Номтоевичой дайшалхы шагналые тоолохо болоо һаа, олон даа. Баруун, зүүн дайнда ото ябажа гараһан хадаа тиимэшье ааб даа. Улаан Одоной, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын Хоёрдохи Шатын орденууд, «Дайшалхы габьягай түлөө», «Кенигсберг эзэлһэнэй түлөө» болон илалтын бусад медальнууд...

4.

ДАЙГАА ДАРАЛСАЖА, дархан солоёо эдлэлсэжэ, амгалан ажалаа һанашаһан хүн 1946 ондо Буряад орондоо бусажа ерэһэн бэлэй. Тэрэ гэһээр Цокто Номтоевич таһалгаряагүй багшын ажалда ябана. Түрүүн Эгэтын эхин һургуули даажа байһанаа, һүүлдэнь Үльдэргэ эльгээгдэжэ, тэндээ мүнөө дунда һургуули толгойлно бшуу.

Тэрэнэй ямараар хүдэлһые дайнай хойто жэлнүүдтэ абаһан шагнал хайранууд гэршэлхэ. Тоолоод үзээл даа: Хүндэлэлэй хэдэн грамотанууд, «Ажалдаа шалгарһанай түлөө медаль», «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орден, «Арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн тэмдэг, БурАССР-эй болон РСФСР-эй һургуулинуудай табьяата багша гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд...

Теэд дээрэ дурсагдаһан шагнал хайрануудһаа үлүүгээр шабинарайнь баясхалангаар халиһан үгэнүүд тэрэнэй габьяа солые гэршэлһэн Цокто Номтоевичто заалгаһан хэдэн зуугаад шабинарайнь зүгһөө «Буряадай залуушуул» газетын редакторай орлогшо Сергей Цырендоржиев багша тухайлаа дулаахан үгэнүүдые «Манай хүндэтэй хүн» гэһэн очерк соогоо бэшээ бэлэй.

— Өөрөө олоной эсэгэ хадаа тиимэ юм гү? Юрэдөө Цокто Номтовичой шабинараа балашажа, шэрүүн үгэнүүдые хэлэжэ байхыень дуулаагүйбди—гэжэ хүдэлдэг багшанарынь хөөрэлдэдэг. —Хэрбээ ямар нэгэ багшын үхибүүе хараажа байхыень обёорбол, ехэл дураа гутадаг, голхордог. Иимэл хүн юумэл даа...

5.

МҮНӨӨ БҮХЫ Совет ороной багшанарай Хуралдаанай—эгээл дээдын Педсоведэй эхилхэ үеэр СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар эгээл ехээр шалгарһан, эгээл бэрхэ багшанарта Социалис Ажалай Герой гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо. Энэ эгээл үндэр хайрада хүртэһэн далан багшанарай дунда Цокто Номтоевич Номтоевой нэрые бүхы буряад утсаатан туйлай ехээр омогорхон уншаба.

Юрын буряад бүлэдэ түрэһэн юрын буряад хүн гансал Зүблэлтэ засагай илаһан орон нютагта иимэ хүндэ ямбада хүртэхэ золтой байба. Бэшэ хаана, капиталис ямар орондо бага яһатанһаа ургажа гараһан түлөөлэгшэдые хүндэлдэг бэ?!

Энэл даа мүнөө сагай буряад хүнэй хуби заяан!..

Ц. ДОНДОГОЙ.

ТОО, БАРИМТАНУУД

☐ Республикын тогтоһоор түрүүшын табан жэлэй туршада (1923—1928 онуудта) арадай ажахын хүгжэлтэдэ, гол түлэб промышленна барилгада 11,2 млн. түхэриг һомологдоо бэлэй. 1966 ондо энэнь 110 миллион түхэриг болоһон байна.

● Совет засагай жэлнүүдтэ Буряадай АССР-тэ 300 гаран промышленна предприятинууд баригдаа. Харин республикын байгуулагдаха үеэр (1923 ондо) ябаад бишыхан предприятинууд байһан юм.

△ 1923 онойхитой жэшэбэл үйлэдбэриин гол фонднууд 1965 ондо 266 дахин ехэ болоходо, валовой продукци үйлэдбэрилгэнь 468 дахин нэмэһэн байна.

✦ 1923 ондо промышленна предприятинуудта 850 хүн ажаллажа байбал, 1966 ондо 78,5 мянган хүн болобо.

● Буряадай промышленностиин үйлэдбэрилэн гаргадаг элдэб хэрэгсэлнүүд, нарин нягта приборнууд болон бусад зүйлнүүд Союзай 80 област, хизаарнуудта, хилын саанахи 37 гүрэнүүдтэ эльгээгдэнэ.

☐ Энэ жэлдэ 1 млн. 200 мянган киловатт хүсэтэй Гусиноорезско ГРЭС-эй барилга эхилхэнь.

ХАНИ БАРИСААН БА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ—БУРЯАД ЛИТЕРАТУРАДА

Совет гүрэнэй 50 жэлэй ойе һайндэрлэлгэ дэлхэй дээрэхи эгээл түрүүшын социалис гүрэнэй политическэ, экономическа ба культурна хүгжэлтын асари ехэ харалга боложо үнгэрөө һэн. Энэ һайндэр һаядаашье мартагдахагүй. Хэды ехэ хүшэр хүндэ сагууд бидэнэй нюдэн доро үнгэрөөб! Дэлхэйн капиталистнуудай эмхидхэһэн шуһата граждан дайн соогуур арадһай хүсэн түгэлдэр Улаан Армияа батажуулаа, харшан дайсан фашис нохосуудые бута сохёо, дэлхэйн арадуулта энхэ тайбание асараа бэлэй. Эршэ зоригнай, эршэтэ ажалнай һүртэй, газарай түнзэгы, замбуулинай түн манда эзэлэгдээ. Совет хүнэй эрдэм ухаанай, оюун бэлигэй мандал—энхэ һайхан үе сагнай түүхэдэ дэлхэйн түүхэдэ байгаагүй демократи, түрүү культура, жаргал асарба.

Эдэ бүгэдэ түйлалтанууд тухай дурдахадаа бидэ манай гүрэнэй олон яһата арадуудай хани барисаан тухай хэлэнгүй таража шадахагүй байнабди. Имагтал энэ хани барисаан Совет гүрэнэй мүнхэ наһанай гол һудаһан боложо, илалта бүхэниие манай дабуулдаг; энэ хани барисаан дайнай дүлэн, ажалай долгин соогуур батажан, арад бүхэндэмнай жаргал асараа, энэ хани барисаан хүнэй сэдьхэлдэ хүн тухай һайхан мэдэрэл, халуун дура түрүүлээ. Ингэжэ ленинскэ национальна политикын манай гүрэндэ илаһанай ашаар арадуудаймнай ухаан бодолой, уран бэлигэй асари ехэ хүгжэлтэ түйлагдаа, байдал һуудалай эрхын талаар хүн бүхэн адли тэгшэ эрхэтэй болоо, хуушан сагай үлэгдэл һалан ошоо. Олон яһата арадуудай һайн дураараа адли эрхэтэйгээр нэгэдэн жагсаһан гүрэн—Совет Социалис Республикануудай Союз—тэдэнэй гүрэнэй, ажахын, культурна барилгые түгэс бэелүүлжэ. Ленинскэ национальна политикын илан мандаһые гэршэлнэ гэжэ КПСС-эй Программа дотор бэшэгдэһэн байха юм.

Манай гүрэнэй арадуудай энэ агуу ехэ хани барисаан тухай уран зохёолнюд, зураашад, композиторнуудай магтан дуулахань гайхалтай бэшэ. Тэдэнэй зохёолнууд олон миллион хүниие хани нүхэсэлэй, хани барисаанай дабтагдашагүй һайхан жэшээнүүд дээрэ хүмүүжүүлдэг. Энэ темэ Горький ба Маяковский, Корнейчук ба Ауэзов, Купала ба Леонидзе, Смуул ба Абсалямов болон бусад зохёолшодой бүтээлнүүд соогуур һэтэ гараһан байдаг.

Коммунис партиин сэсэн мэргэн ударидалга доро, аха дүү литературануудай туһаар богонихон саг соо бэеэ олжо хүгжэһэн манай буряад литературадашье арадуудай бата бэхи хани барисаан тухай, тэдэнэй шэрэм буулад нэгэдэл харуулһан баян жэшээнүүд олон юм. Энэ темэ хорёод оной үеэр, буряад совет литературын түрүүшынгээ алхам хэжэ байхаһаа эхилээд, уран зохёолнуудта ехээр нэбтэржэ эхилээ һэн. Октябриин хубисхалай 11 жэлэй ойе угтуулан Мунко Саридагай бэшэһэн уран хурса шүлэгүүдые һанаял. Энээнэй урда тээхэнэ С. Н. Балдаевай «Үнэнэй баяр», А. И. Шадаевай «Зүблэлтэ засаг» гэжэ пьесэнүүд толилогдоо һэн. Тэдээн дотор революциин ба граждан дайнай үедэ ород, буряад арадуудай нэгэн адли тэмсэл харуулагдаһан байха юм. Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо энэ хани барисаан тухай шэнэ шэнэ зохёолнууд мүнөө хүрэтэр бэшэгдэнэ, бүри гүнзэгыгөөр, бүри һайнаар харуулагдана.

Б. Санжин Б. Дандарон хоёр «Заяанай зам» гэжэ повесть дотороо ород, буряад арадуудай хани нүхэсэлэй анха лажа эхилһэн тухай һонирхолтойгоор бэшээ. Тиихэдэ тэдэнэр гурбан зуун жэлэй саада тээхи үе сагай байдал харуулна. Чимит Цыдендамбаевай «Банзарай хүбүүн Доржо», «Түрэл нютагһаа холо» гэжэ романууд дотор арбан юһэдэхи зуун жэлэй түрүүшын хахадта ород, буряад арадуудай ямар байдалтай һууһые уншанабди. Ород нүхэдэй ашаар Буряадай түрүүшын эрдэмтэн Д. Банзаров нэрээ нэрлүүлнэ. Д. Батожабайн «Тооригдэһэн хуби заяан» гэжэ роман, Н. Дамдиновай «Шэлдэй Занги» тухай поэмэ, Н. Балдановой «Бабжа-Барас баатар» гэжэ зүжэг болон бусадшье зохёолнуудые абаа хадамнай үнөө үнгэрһэн сагай ород, буряад арадуудай байдал харуулхадаа, тэдэнэй хоорондохи хани нүхэсэл тухай, алишье яһанайнь мүлжэгдэнги ангинуудайнь хоорондохи хани холбоо ба баян ноёдтой хэһэн тэмсэлынь харуулһан байха юм.

Арадуудай хани барисаан тухай темэ илангаяа революциин үеын тэмсэл харуулһан уран зохёолнуудай гол һудаһан болоһон байха юм. Х. Намсараевай «Үүрэй толон», Ж. Тумуновай «Нойрһоо һэриһэн тала», А. Бальбуровай «Шэнхинээтэ зэбэнүүд», М. Степановай «Үүр сайхалаар үдэр болодог» гэһэн романууд, Г. Цыдынжаповай «Арадай хүбүүн», Н. Балдановой «Олоной нэгэн», «Дүлэн», Д. Батожабайн «Барометр шуурга харуулна», А. Бальбуровай «Хубисхалай дүлэн соогуур» гэһэн пьесэнүүд дотор буряад арадай революционно тэмсэлэй ба большевигуудэй ашаар эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө бодожо эхилһэн тухай, буряад революционернүүд тухай бэшэгдэһэн байдаг. Эдэ зохёолнуудай шэнэ шэнжэнь юуб гэхэдэ, марксистско-ленинскэ сурталай арад бүхэнэй сэдьхэлые буляан абажа, ажабайдал шэнэлэн хубилгагдажа байна гэһэн интернациональна удха мүн болоно. Энээниие Дугар-Цырен Бимбаев ба Кононов, Третьяков ба Ранжуров, Петрович ба Найдан Максаров болон бусадай хани нүхэсэл гэршэлнэ. Эдэмнай юрын лэ нүхэд бэшэ, харин нэгэн зорилготой, адли тэмсэлтэй зон. Тиимэ дээрэһээ тэдэнэй хани нүхэсэл гүнзэгы удхатай байхаһаа гадна, мүнхэ бшуу.

Арадуудай хани барисаан тухай зохёолнууд буряад литературада Агууехэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үеын жэлнүүдтэ ехэ олошороо һэн. Энэшье зүб байгаа. Революционно тэмсэлэй дүлэн соогуур шэрээгдэһэн Совет гүрэнэй олон яһата арадуудай хоорондын хани нүхэсэл шалгалта дабаха баатай болоо ха юм. Эхэ совет оронойнгоо түлөө ами бэеэ хайрлангүй тэмсэһэн баатарнууд арад бүхэндэмнай олоороо түрөө. Агуу Ленинэй, Коммунис партиин хэрэгэй түлөө тэмсэжэ, алдар нэрээ мүнхэлһэн байха юм. Тэдэнэй баатаршалганууд үеын үедэ мартагдахагүй. Тиимэ нэгэ хүн тухай, Брянщинада партизануудай командир ябаһан буряад арадай хүбүүн Гуржап Очиров тухай А. Бальбуров Д. Хилтухин хоёр баримтата туужа бэшэжэ, зониие һонирхуулаа юм.

Мүн Н. Балдановой «Байгалай загаһашад», Г. Цыдынжаповай «Снайпер» гэжэ пьесэнүүд, Ж. Тумуновай «Талын бүргэд», «Лейтенант Сахаяев», «Вега» гэжэ рассказууд болон бусад зохёолшодой шүлэг дуунууд дотор совет хүнэй баатаршалга, тэдэнэй хани нүхэсэл тухай мартагдашагүй мүрнүүдые уншажа, ород, буряад яһатанай мартагдашагүй образуудаар һонирхонобди.

Тус зохёолнууд совет хүнүүдэй Эхэ орондоо халуун дуратайе, ямаршье яһанай хүн байг хамаагүй, тэрэниие аха дүү мэтээр совет хүнүүдэй һанадагые харуулһан байдаг. Жэшээнь, поэт Д. Жалсараев Украин тухай иимэ мүрнүүдые бэшэнэ:

Би бэшэ, ахам Днепрые
Байлдаан соогуур гаталаа һэн.
Намайе бэшэ, нүхэрыем
Наталка хүүхэн дурлаа һэн.
Зүгөөр, түрэл нютагтамни,
Зүрхэндэм һуури эзэлнэш.
Зүрхэнэйм нэгэ һудаһандли,
Заяата амидарал үгэнэлши...

Иимэ һайхан мэдэрэл тухай гансал дайнай үеын зохёолнууд дотор бэшэ, харин энхэ тайбанай түлөө дэлхэйн арадуудай хүсэтэ тэмсэлэй һүртэ алхамууд тухай, энхэ амгалан мүнөө үеын саг тухай зохёолнууд дотор уншанабди. Ёһото интернациональна мэдэрэлээр Ч-Р. Намжиловай «Ташкентын дэбтэр», Д. Улзытуевай «Дунда Азиин дуунууд» болон С. Ангабаевай, Ц-Б. Бадмаевай, Н. Дамдиновай, Д. Дамбаевай шүлэгүүд шэрээгдэнхэй.

Агуу хубисхал! Алтан газар
хахалжа,
Аржагар оройһо хабартаа
тараадаг мэтээр,
Захагүй үргэн арадай сэдьхэл
задалжа.
Заяата нүхэсэлэй үрэһэ таряаш
элбэгээр—
Атаа мэеэ ойлгохогүй зон түрөө.
Алхамуудынь жаргалай хүгжэмөөр
түбэрөө.

Залуу шэлдэг наһанай наран
толорно
Залаа торгон туг барин—адли
баяр!
Шэнэ сагай талмай дээгүүр
үнгэрнэ
Оюун түгэлдэр буряад
Ородой хүбүүн хоёр!

гэжэ Н. Дамдинов совет үеын шэнэ хүн тухай «Эсэгын нэрэ» гэжэ поэмэ соогоо бэшэнэ. Харин Д. Улзытуев В. И. Ленинэй мүнхэ сурталай дэлхэйн арадуудай зүрхэ сэдьхэл эзэлжэ байһан тухай «Парата дуун» соогоо иимэ мүрнүүдые дурдана:

...Намын сэсэн түлөөлэгшэд
Наһан соомнай мүхэшэтүй
Наран боложо оршобо.
Мүнөөдэрнай—
Холбоо замбиин тэмсэлшэдэй
Хоолойн шангы нэгэдхэн,
Хонгёо дуугаа үргэһэн үдэр.
Баруунай бардам хүбүүд,
Дурнын дуушэ хүбүүд.
Аравиин наран шарайта басагад,
Арадаа буу үргэлһэн
Алжирай сэрэгшэд,
Хүн түрэлтэнэй инаглажа
шэртэһэн
Кубын хүдэр хүбүүд,
Баян ангиин үмхи тулга—
Колонинууд!—

Багжагар сээжээ үргэжэ,
Байгаа замбиин агаараар
сүлөөтэй амилаад,
Байдалайнгаа жаргалаар
халихынтнай түлөөдэ
Байса хабсагай мэтэ бүхөөр
Байхыетнай уряална...

Совет хүн уужам дэлгэр Эхэ орон соогоо хаанашье, ямаршье республикада ябаа хадаа, түрэл нютагайнтаа хүн зоной дунда оршоһон мэтээр бэеэ мэдэрдэг. Москвада, Украинада, Арменидэ, Дунда Азида, Прибалтикада—хаанашье совет хүн, украин поэт Павло Тычинын хэлэһэнэй ёһоор, «түрэл бүлынгөө мэдэрэл» үзэдэг. Эдэ гоёын тулада хэлэһэн үгэнүүд бэшэ, харин манай мүнөөдэрэй байдал, буржуазна номнолшодой хорото харалгануудта үнэн харюу байһаниинь элитэ.

Буряадай уран зохёолшод арад бүгэдын һайн һайхан урма сэдьхэл дээрэ үндэһэлһэн, Эхэ совет оронойнгоо ерээдүйн золто коммунис байдал магтаһан, олон яһата арадуудай интернациональна хани барисаа харуулһан ба бэхижүүлһэн удхатай зохёол бэшэжэ, бүхы дэлхэйн арадай урда өөрынгөө үүргые бодотоор бэелүүлжэ байгаа юм, саашадаашье бэелүүлхэеэ дамжаггүй.

В. НАЙДАКОВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

АШАГТА МАЛТАМАЛНУУДААР БАЯН НЮТАГ

Промышленность байгуулха, арадай ажахые хүгжөөхэ хэрэгтэ геолого-бэдэрэлгын, шэнжэлгын хүдэлмэри ехэ һуури эзэлнэ. Энэ хүдэлмэриие Буряадай геологоуправлениин олон тоото геологууд хэнэ. Ашагта малтамалнуудые бэдэрэн оложо, совет хүнэй аша туһада зорюулха талаар ямар ажалай хэгдэһэн, геологуудай урда ямар зорилгын табигдаад байһан тухай хөөрэжэ үгэхыень манай корреспондент Буряадай геологоуправлениин начальник Ю. И. Щеголихинда хандаа һэн. Тэрэнэй хөөрөөн доро толилогдобо.

Манай республика хадалиг, үндэр газарта һууриҗанхай. Тиимэһээ ашагта малтамалнуудаар баян. Шухаг, хаа-яа дайралдадаг үнэтэ металл, рудна бэшэ зүйл, промышленность хүгжөөлгэдэ шухала хэрэгтэй олон янзын малтамалнууд бии. Тэдэниие бэдэрэн олохо, шэнжэлхэ, тодорхойлхо, тиигэжэ промышленна ашаглалгада үгэхэ талаар геологоуправлениин коллектив аша туһатай ехэ ажал хэжэ байнхай.

Урдань малтамалнуудые бэдэрэлгын, шэнжэлгын хүдэлмэри элдэб министерство, организацинуудай зүгһөө хэгдэдэг байгаа. Эрхүү, Шэтэ, Москва городуудтахи түбэй нэгэдэмэл партинууд мэдээжэ болоһон ашагта малтамалнуудтай газараар, тусхайлбал, Зэдэ, Галуута-Нуур, мүн барилгада хэрэгтэй зүйлнүүдые тодорхойлхо талаар бэдэрэлгэ, шэнжэлгын ажал хэдэг байгаа. 1957 оной декабрь соо эмхидхэгдэһэн Буряадай геологоуправлени саг үргэлжын, тусхай түсэбөөр хараалагдаһан, холын хараата зорилготой хүдэлмэри хэжэ эхилээ.

Геолого-буулгабариин, рудна бэшэ малтамалнуудай, шулуу нүүрһэнэй хэбтэшэ тодорхойлхо, шухаг болон үнгэтэ металлнуудые бэдэрэн олохо мэргэжэлтэй геологуудые управлени нэгэдүүлһэн байна. Тингэжэ шэнжэлгын бүхы хүдэлмэри—газарай карта буулгаха, олдоһон зүйлнүүдые шэнжэлгэ, хэды зэргын хэбтэшын бии байһые тодорхойлго, Гүрэнэй комиссида тушаан үгэлгэ—хэтэдэжэ захалһан юм. Геологоуправлени арбан жэлэй туршада бэдэрэлгэ, шэнжэлгын горитой хүдэлмэри хээ.

Республикымнай газар дайдада үнгэтэ, шухаг металлнуудай бии байһаниинь тодорхойлогдоо. Алтан, никель, туулган, молибден, вольфрам олдоһон байна. Рудна бэшэ малтамалнууд болохо хризотил-асбестаар республикамнай баян. Ильчирэй, Молодёжныя хризотил-асбестын хэбтэшэ хүсэд һайнаар тодорхойлогдожо, Гүрэнэй комиссида тушаагдаа. Молодёжныя уурхай айхабтар баян, шухаг юм. Түмэр замай Байгал-Амарай магистралиин баригдажа, ашаглалгада тушаагдахада, холын Баунтын аймагай экономико үндэһөөрөө хубилха.

Мүн хризотил-асбестаар республикынгаа, бүхы Совет оронойнгоо хэрэглэмжэ хантахаһаа гадна, тэрэниие ондоо гүрэнүүдтэ худалдаха арга олдохо байна. Энэ аргагүй хэрэгтэй, ехэ шухала зүйл гэшэ.

Байгал-Амарай магистралиин баригдахада, Баунтын аймагай үшөө нэгэ баян хэбтэшэ—молибден хэрэглэгдэхэ юм. Молибденэй ехэ нөөсэ эндэ, шэнжэлэгдээд, мүнөө дээрээ ашаглагдажа эхилээдүй байһаар. Энэнь Союз доторхи эгээл ехэ нөөсэнүүдэй нэгэн. Озерно, Удино-Витимскэ хоёр парти Яруунын аймагта геологошэнжэлгын хүдэлмэри ябуулна. Байгаалиин ашагта малтамалнуудаар хомор газар тэжэ тоологдодог Яруунада туулган, цинк олдоһон байна. Тэдэнэй нөөсэ горитой ехэ, эдэ ашагта малтамалнуудаар баян Шэтын областиинхиһаа дүрбэ дахин үлүү гэжэ тодорхойлогдоо. Гадна эндэ туулганай, цинкын, мүнгэнэй нөөсэдэ сернэ колчеданай холисо бии. Тэрэнь сернэ кислота абалгада шухала хэрэгтэй юм.

Хомор, шухаг металл республика доторнай яһала элбэг. Промышленность хүгжөөлгэдэ шухала хэрэгтэй металл һаяхан олдоо. Тэрэнэй нөөсэ манай орон доторхи эгээл баян, ехэнь болохо юм. Зүүн-Саянай алтанай хэбтэшэ шэнжэлэгдэжэ байнхай. Алта малтан абаха промышленность ойрын жэлнүүдтэ амжалтатайгаар хүгжөөхэ үндэһэ һуури эндэ бии. Хойто-Байгалай марганцева руда арадай ажахыда мүн лэ шухала хэрэгтэй. Улаан-Үдын шэлэй заводой продукци олон газарта мэдээжэ юм. Шэл үйлэдбэрилхэ зүйлнүүдые Эрхүүгэй областиин Тулун нютагһаа асарнабди. Манай геологууд Турунтаево тосхондо дүтэ шадар Шеремшанска шулуу, элһэ шэнжэлээ. Тэрэ ехэ һайн шанартай. Сонхын, витринэ шэлһээ гадна, оптическа шэл үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэхэ юм. Гадна байгаалиин энэ зүйл шудхалаа хэлгэдэ хэрэглэжэ болохо.

Республикын үйлэдбэриин хүсэнүүдые хүгжөөхэ, олон һалбаритай промышленность байгуулха арга боломжо, ашагта малтамалнууд республика доторнай бии гэжэ тоблюлон хэлэхэээр. Минеральна үтэжүүлгэ үйлэдбэрилхэ аргатайбди. Улаан-Үдэдэ дүтэ Ошурково тосхоной апатит хэрэглэгдэжэ эхилхэнь. Апатитова концентрадһаа сернэ кислотагай туһаламжаар суперфосфат абтадаг. Сернэ кислота үйлэдбэрилхэ сернэ колчедан тухай дээрэ тэмдэглээб. Мүнөө фосфорит аяар Кольско хахад аралһаа асарагдана. Яруунын аймагай Гундэ нютагай туулга, цинк, мүнгэнэй хэбтэшын нөөсые 1969 оной ноябриин долоон болотор тодорхойлоод, Гүрэнэй комиссида тушааха уялга манай геологууд абанхай.

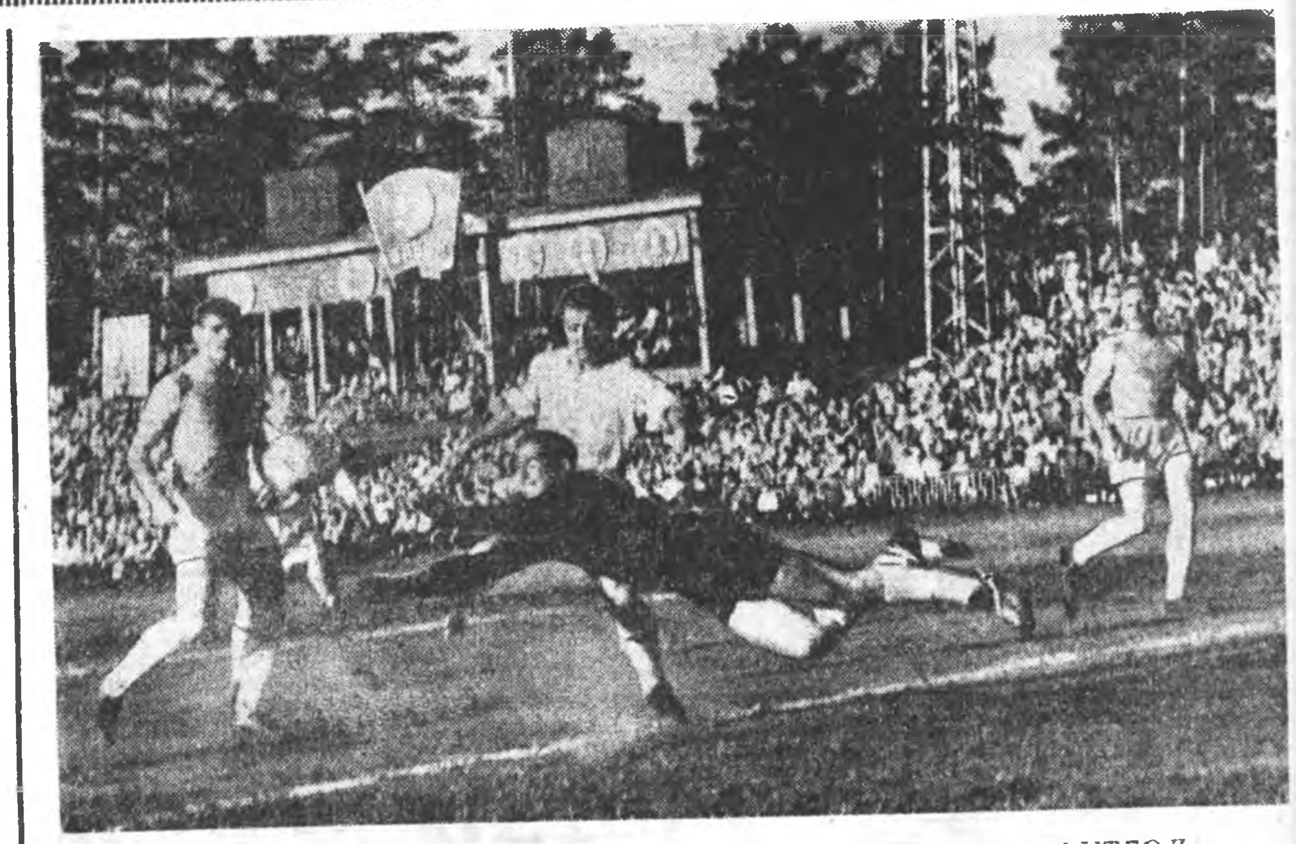
Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадые, Закаменск городые үргэдхэхэ, хүгжөөхэ ашагта малтамалай бии байһаниинь тодорхойлогдоо. Ойрын жэлдэ комбинадай хүсэ шадал 1,5—2 дахин ехэ болохо. Республикын индустриие, илангаяа горно промышленность хүгжөөхэ найдамтай үндэһэ һуурин бии байһые геологууд шэнжэлэн элирүүлээ. Шулуу нүүрһэнэй ехэ хэбтэшэ республика доторнай бии. Галуута-Нуурай нүүрһэ хэрэглэхэ Галуута-Нуурай ГРЭС баригдахань. Энэ ГРЭС республикын түбэй районуудые электрын элшэ хүсөөр хангаха юм. Зорилго юуб гэхэдэ, эдэ ашагта малтамалнуудые промышленна аргаар хэрэглэхэ, совет арадай аша туһада зорюулха хэрэгтэй болоно.

Буряадай геологоуправлени эмхидхэгдэһэн сагһаа хойшо геолого-бэдэрэлгын хүдэлмэридэ 120 миллион түхэриг гаргашалагдаһан байна. Харин тэдэнэй шэнжэлһэн оройдоо долоон уурхайн нөөсэ 12,4 миллиард түхэригэй болохо юм. Ехэ шухаг Молодёжно уурхайе республикын габьяата геолог Александр Александрович Малышев эгээл түрүүн элирүүлээ. Озёрнын хэбтэшые бүлэг геологууд Д. В. Ветров, Р. С. Тарасова, Н. Е. Матюхин гэгшэд бэдэрэн олоо. Долоон жэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ горитой туһа нэмэри оруулалсаһан 30 геологууд правительственна шагналда хүртэһэн байна. Геологоуправлениин главна геолог А. С. Филько, ахалагша буровой мастер Ф. П. Паданин Ленинэй орденоор шагнагдаа, проходчигуудай бригадир А. М. Аюров, автомашинын жолоошон Б. Б. Юнжуров Ажалай Улаан Тугай ордендо хүртэнхэй.

Республикымнай 4,5 мянган геологууд үбэлэй, зунайшье үедэ геолого-бэдэрэлгын, шэнжэлгын ажал хэжэ байна. Республикын аймаг бүхэндэ геологическа парти эмхидхэгдэнхэй. Геологуудай өөһэдын һуурин тосхонууд ургаи бодоо. Геолого-бэдэрэлгын, шэнжэлгын бүхы хүдэлмэри эрдэм ухаанай түйлалтада түшэглэн, инженерна бодото тоо бүридхэлээр тодорхойлогдон хэгдэнэ. Геологууд республикынгаа газар дайдын 96 процентые шэнжэлээд байна. Саашадаа, геологууд бэдэрэлгэ-шэнжэлгын хүдэлмэри бүри нарин нягтаар хэхэ юм.

Республикын арадай ажахые хүгжөөхэ хэрэгтэ геологуудай оруулжа байһан туһа нэмэринь горитой ехэ. Бүхы талаһаа шэнжэлэгдэһэн, тодорхойлогдоһон, Гүрэнэй комиссида тушаагдаһан ашагта малтамалнуудай нөөсэ хараада абтажа, холын хараата түсэб зохёогдожо байна.

С. БАРДАМОВА.

ФУТБОЛ

ДОБТОЛООШЬЕ ҺАА, ТЭНСЭ[...]

Уржа үдэшэ Улаан-Үдын стадион дээрэ Эрхүүгэй «Аэрофлот» ба манай «Сэлэнгэ» командануудай хоорондо футболоор ээлжээтэ уулзалга болоо. Энэ наадanай ямараар үнгэрһэн тухай хэлэхын урда тээ өөһэдынгөө футболистнуудай ямар байдалтай боложо байһыень тобшохоноор тайлбарилая. «Сэлэнгын» футболистнууд 16 дахин наадаһанайнгаа һүүлээр оройдоол 12 очкотой болонхой. Ондоогоор хэлэбэл, хойто захаһаа гурбадахи гэхэ гү, али турнирна таблицада 19-дэхи һуури эзэлжэ ябаһан юм. Харин дүрбэдэхи бүлэгэй түрүү команданууд 21—23 очкотой болоһон байгаа. Ингээд ерэхэлээрээ һүүлэй үеын наадануудта манай командынхид оло дахин шүүгдэжэ, бирагүй байдалда ороһон болоно.

«Сэлэнгын» иимэ байдалда ороод байхада зариманиуул ехээр урмаа хухарһан, наадыень хараһанайшье хэрэггүй болоо гэжэ байгаад хэлсэдэг болоһон юм. Үнэхөөрөө тиимэ гээшэ гү? Дабта дээрээ тиигэжэ хэлэхын аргагүй гэжэ һанамаар байна. Ушарынь гэхэдэ, энэ жэлэй бүхы наадануудай түрүүшынь хахадай дүүрэтэр «сэлэнгынхид» өөһэдынгөө талмай дээрэ үшөө 4 уулзалта үнгэргэхэ бшуу. Хоёрдохёор, ойро зуура үбшэлһэн, усалтаһан бэрхэ футболистнууд эдэгэжэ, дахинаа наадалдаг боложо байна ха юм. Гурбадахяар, манайхид үниныэй һүрэмхи бэрхэ командануудтай хүсэеэ үзэжэ, яһала дүй дүршэлтэй болонтоо бшуу. Тобшолон хэлэхэдэ, бидэнэр өөһэдынгөө командада найдаха, тэрэнэй амжалта түйлаха байһандань этигэхэ эрхэтэй гээшэбди.

Уржа үдэшэ уулзаһан хоёр хүршэнэр үнинэй танил, хоорондоо хори дахин уулзаһан командануудай дунда хоюулаа түрүүшынгээ жэл наадажа байнхай. Эндэ нэгэ хэды тоонуудые дурдая. Энээнһээ урагша уулза[...] даа эрхүүгэйхид ехэнхидээ дии[...] байһан: 11 дахин шүүһэн, 7 дах[...] тэнсэһэн, оройдоол 2 дахин шүүг[...] һэн юм. Ушар иимэһээ «Сэлэнгы[...] футболистнууд хуушанайнгаа «үһ[...]гөө» абаха гэжэ оролдохо байһании[...] мэдээжэ ааб даа. Тиигэжэ манай фу[...]болистнууд наадаанай түрүүшын [...] нутаһаа эхилжэ, удаа дараалан [...] хэдэн добтолго эмхидхээ, айлша[...] вратарь Колчановые яһалашье [...] дахээгээ. Наадаанай эхилһээр 5-минутын үнгэрөөд байхада улаа[...] үдынхид дээр дээрэһээнь углуу[...] хэдэн бүмбэгэ сохиһон юм. Удаа[...] манай добтологшод айлшадай в[...]тариин талмай дээрэ шахардуу [...]дал тогтоогоодшье, һанаһандаа хүр[...]гүй. Нэгэ үедэ Улаан-Үдын доб[...]логшод Изюмцев Сенотрусов хо[...]лан хоёрхон метрэй зайһаа бүм[...] ворота руу оруулжа шадаагүй. [...] наадаанай хоёрдохи хахадта Изюм[...] вратариин урдаһаа нюур нюураа[...] уулзаһан мүртөө баһал бирааг[...]

Айлшадай командада Советскэ [...]юзай спортын мастернуудай наа[...]шье һаань, манай футболистну[...] ехэнхидээл добтолжол байгаа. Т[...] бэшье энэ уулзалга тэнсэлгээр [...]рээ, 0:0.

Энэ наадые сүүлэһэн судья В. [...]гунов (Москва) уялгаа жэншэ[...] һайнаар дүүргээ гэжэ тэмдэглэл[...]

Манай талмай дээрэ удаадахи н[...]дан июлиин 12-то болохо. Тэрэ [...] манай футболистнууд Новосибирс[...] «СКА» командатай уулзаха юм.

С. БАДМАЕВ

Зураг дээрэ: наадаанай нэгэ үе [...]руулагдана. Л. Хайдуровай фото.

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕ[...]

ХИЛЫН САДАҺАА
ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО

Интеллигенци хэзээшье партитай ба арад зонтоёо хамта ябана

СОФИ, июлиин 5. (ТАСС). Багшанарай Бүхэсоюзна съезд дээрэ Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгын гол удхые Болгариин түбэй газетэнүүд бүхыдөө эхин нюурнуудтаа тунхаглаба. Тиихэдээ «Социализмын ороной түгэс хүсэ шадал», «Совет ороной творческо интеллигенци хэзээ бүхэндэ партитаяа, арад зонтоёо хамта ябана», «Арадай гэгээрэлые эгээн дээдэ шатада гаргаха» гэһэн гаршагтайгаар хэблэһэн байна.

СССР дотор арадай гэгээрэлэй болон соёл болбосоролой дэлгэрһэн тухай тоо мэдээнүүдые, мүн совет общественные ударидалгада, капитализмын зүгһөө соёл сурталай талаар һүйдхэл хэхэ ябадалда эсэргүүсэхэ тэмсэлдэ партиин үүргэ тухай нүхэр Брежневэй хэлэһэн үгэнүүдые газетэнүүд тусгаар тэмдэглэнэ.

БЕЛГРАД, июлиин 5. (ТАСС). Москвада болоһон багшанарай Бүхэсоюзна съезд дээрэ КПСС-эй Центральна Комитедэй Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ хадаа мүнөөдэр Югославиин хэблэл газетэнүүдэй гол асуудалнуудай нэгэн болонхой.

Энэ үгын гол удхые газетэнүүд томо томо гаршагтайгаар хэблэнэ. «Империализм өөрынгөө үзэл суртаалые социалис гүрэнүүд руу нэбтэрүүлхэ һанаатай» гэһэн гаршагтайгаар «Политика» газетэ гараба.

ВАРШАВА, июлиин 5. (ТАСС). Багшанарай Бүхэсоюзна съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ тухай Польшын газетэнүүд тодорхойгоор бэшэнэ. «Дэлхэй дээрэхи ушар байдалай хүгжэлтэ хадаа социализмын үзэл сурталда этигэхэ найдабариие бүхэлнэ» гээд «Трибуна Люду» газетэ бэшэнэ.

«Парти гэшэ совет арадай политическа ба үзэл сурталай хүсэн мүн» —гэһэн гаршагтайгаар «Жольнеж Вольности» газетэ гараба. Тиихэдэ «Трибуна Мазовецка» гэжэ газетэ: «СССР соёл болбосорол дэлгэрүүлхын тулада дэлхэй дээрэ эрхим һайн эрхэ байдал бии болгобо» гээд тэмдэглэнэ.

„АЛЬ-АХБАР":
„СССР-тэй хани барисаагаа хүндэлнэбди"

КАИР, июлиин 5. (ТАСС). ОАР-ай президент Гамаль Абдель Насерай Советскэ Союзда айлшалан ерэһэн тухай Каирай хэблэл газетэнүүд гол анхаралаа табижа бэшэнэ. Тиихэдээ Внуковска аэродром дээрэ ОАР-ай президентые угтаһан тухай олон тоото фото-зурагуудые газетэнүүд тунхаглана.

«Аль-Ахбар» газетэ хадаа «Совет-араб хани барисаае шэнэдхэлгэ ба лаблан гэршэлэлгэ» гэһэн гаршагтайгаар тунхаглаһан редакционно статья соогоо: «Москвада ОАР-ай президентые халуунаар угталга Арабуудай Нэгэдэмэл Республикын, мүн бэшэшье араб оронуудай арадуудай сэдьхэл зүрхэ гүнзэгыгөөр баясуулна» гээд бэшэнэ.

«Совет-арабуудай хани барисаан тон үнэн сэхэ, һайн һайхан хани барисаан юм. Бидэнэр тэрэниие ехээр хүндэлнэбди. Мүнөө сагай байдал хадаа тэрээндэ маанадай этигэхэ найдабариие бэхижүүлнэ», гээд тус газетэ мэдүүлнэ.

ЭЭЭРХЭГ ТҮРИМХЭЙШҮҮЛЭЙ ГЭМТЭ ААША

ХАНОЙ, июлиин 5. ТАСС-ай корр. **Б. Петров** иигэжэ мэдээсэнэ:

«Энэ оной июль һарын түрүүшын үдэрнүүдтэ Америкын Холбоото Штадууд ДРВ-гэй урда талын газар нютагуудые бомбодолго ба буудалгые бүри ехээр шангадуулба»,—гэжэ ДРВ-гэй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэдэ ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэһэн байна. Дүүрэн бэшэ мэдээнэй ёһоор, гансахан Виньлиниин оршондо июлиин 1-дэ Америкын авиаци 65—дахин, июлиин 2-то—48 дахин, июлиин 3-да—92 дахин, июлиин 4-дэ—165 дахин добтолһон байгаа. Тиихэдээ «В-52» гэжэ стратегическэ бомбордировщигуудые үргэнөөр хэрэглэнэ.

ДРВ-гэй урда талын газар нютагуудые ехэ буугаар буудалга улам шангадажа байнхай. Дүүрэн бэшэ мэдээнэй ёһоор, тэндэ июлиин 2-ой һүни Америкын долоодохи флодой дүрбэн корабльнуудай олон янзын ехэ буунуудаар Виньхуанг, Виньхием, Виньтхань тосхонуудые, мүн бэшэшье һуурин газарнуудые буудажа, 30 мянган һомо табиһан байгаа. Июлиин 3-да Америкын артиллери Хойто Вьетнамай урда талын газар нютагуудые буудажа, 7 мянга, июлиин 4-дэ—8 мянган һомо табиһан байха юм.

ДРВ-гэй урда талын газар нютагуудые шангаар бомбодолго, ехэ буугаар буудалга үргэлжэлһөөр.

Демократическа Вьетнамда эсэргүүсэн, США-гай империалистнуудай хэһэн шэнэ гэмтэ аашануудтай дашарамдуулан, «Нян Зан» газетэ мүнөөдэр иигэжэ бэшэнэ:

«Бидэнэр американ дайсанай хэжэ байһан хэрзэгы муухай аашануудые үшөө дахин буруушаагаад, эрид шууд элирүүлжэ, ДРВ-дэ эсэргүү бомбодолго ба бэшэшье сэрэгэй ябуулгануудые хэлеэнгүй болюулхыень эринэбди».

Манай адрес, телефонууд:

г. УЛАН-УДЭ. ул. Ленина. 35. Телефоны: редактора—54-54. приёмная—54-93, зам. редактора—68-08, зам. редактора—62-62. ответ. секретаря—50-52. зам. ответ. секретаря—66-76, отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—64-36. 63-86. пропаганды и агитации—56-23. промышленности и строительства—61-35, советского строительства и быта—69-58. культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81. информации—34-05. общественная приёмная—56-62, машинное бюро—57-63. фотолаборатория—33-61.

Гор Улан-Удэ типография управления по печати при Совете Министров БурАССР
Н-01656. Зак. № 610.